

NOTARIEEL RECHT

FACULTEIT DER RECHTSGELEERDHEID

VRIJE UNIVERSITEIT

QANU
Catharijnesingel 56
PO Box 8035
3503 RA Utrecht
The Netherlands

Telefoon: +31 (0) 30 230 3100
E-mail: support@qanu.nl
Internet: www.qanu.nl

Projectnummer: Q0659

© 2018 QANU

Tekst en cijfermateriaal uit deze uitgave mogen, na toestemming van QANU en voorzien van bronvermelding, door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, worden overgenomen.

INHOUDSOPGAVE

RAPPORT OVER DE BACHELOR- EN MASTEROPLEIDING NOTARIEEL RECHT VAN DE VRIJE UNIVERSITEIT.....	5
ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE OPLEIDINGEN	5
ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE INSTELLING	5
SAMENSTELLING VAN HET PANEL.....	5
WERKWIJZE VAN HET PANEL	6
SAMENVATTEND OORDEEL VAN HET PANEL	10
BEHANDELING VAN DE STANDAARDEN UIT HET BEOORDELINGSKADER VOOR DE BEPERKTE OPLEIDINGSBEOORDELING	13
BIJLAGEN	27
BIJLAGE 1: CURRICULA VITAE VAN DE PANNELLEDEN	29
BIJLAGE 2: DOMEINSPECIFIEK REFERENTIEKADER.....	31
BIJLAGE 3: BEOOGDE EINDKWALIFICATIES.....	38
BIJLAGE 4: OVERZICHT VAN DE PROGRAMMA'S	40
BIJLAGE 5: BEZOEKPROGRAMMA	41
BIJLAGE 6: BESTUDEERDE EINDWERKEN EN DOCUMENTEN	42

Dit rapport is vastgesteld op 17/05/2018.

RAPPORT OVER DE BACHELOR- EN MASTEROPLEIDING NOTARIEEL RECHT VAN DE VRIJE UNIVERSITEIT

Dit rapport volgt het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO (d.d. 19 december 2014).

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE OPLEIDINGEN

Bacheloropleiding Notarieel Recht

Naam van de opleiding:	Notarieel Recht
CROHO-nummer:	56828
Niveau van de opleiding:	bachelor
Orientatie van de opleiding:	academisch
Aantal studiepunten:	180 EC
Afstudeerrichtingen:	-
Locatie(s):	Amsterdam
Variant(en):	voltijd
Onderwijstaal:	Nederlands
Vervaldatum accreditatie:	03/07/2019

Masteropleiding Notarieel Recht

Naam van de opleiding:	Notarieel Recht
CROHO-nummer:	66828
Niveau van de opleiding:	master
Orientatie van de opleiding:	academisch
Aantal studiepunten:	60 EC
Afstudeerrichtingen:	-
Locatie(s):	Amsterdam
Variant(en):	voltijd
Onderwijstaal:	Nederlands
Vervaldatum accreditatie:	03/07/2019

Het bezoek van het visitatiepanel Rechtsgeleerdheid aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit vond plaats op 08/11/2017 - 10/11/2017.

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE INSTELLING

Naam van de instelling:	Vrije Universiteit
Status van de instelling:	bekostigde instelling
Resultaat instellingstoets:	positief

SAMENSTELLING VAN HET PANEL

De NVAO heeft op 7 augustus 2017 ingestemd met de samenstelling van het panel. Het panel dat de bacheloropleiding en de masteropleiding Rechtsgeleerdheid beoordeelde bestond uit:

- Em. prof. mr. I.F. (Ige) Dekker, emeritus hoogleraar Internationaal Institutioneel Recht aan de Universiteit Utrecht [voorzitter];
- Prof. dr. mr. P.P.T. (Paul) Bovend'Eert, hoogleraar Staatsrecht aan de Radboud Universiteit Nijmegen [vice-voorzitter];
- Em. prof. dr. mr. T.A. (Theo) de Roos, emeritus hoogleraar Strafrecht aan Tilburg University;

- Prof. dr. P.H.J. (Peter) Essers, hoogleraar Belastingrecht aan Tilburg University en voormalig Lid van de Eerste Kamer;
- Prof. dr. mr. A.L.B. (Aurelia) Colombi Ciacchi, hoogleraar Law and Governance aan de Rijksuniversiteit Groningen;
- Dr. mr. W.H.F.M. (Wouter) Cortenraad, senior raadsheer bij het Gerechtshof Amsterdam;
- Em. prof. dr. mr. G.E. (Gerrit) van Maanen, emeritus hoogleraar Vermogensrecht en Privaatrechtsgeschiedenis aan Maastricht University;
- R.P.M.G. (Robert) van den Boorn, masterstudent Nederlands Recht, specialisatie Handels- en ondernemingsrecht, aan Maastricht University [studentlid];
- Prof. dr. L.J. (Larissa) van den Herik, hoogleraar Public International Law aan de Universiteit Leiden [referent].

Het panel werd ondersteund door drs. José van Zwieten, die optrad als secretaris.

De curricula vitae van de panelleden zijn opgenomen in bijlage 1.

WERKWIJZE VAN HET PANEL

De visitatiegroep Rechtsgeleerdheid

De beoordeling van de bachelor- en masteropleiding Notarieel Recht aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit was onderdeel van de visitatie Rechtsgeleerdheid. Van oktober 2017 tot en met maart 2018 beoordeelden drie panels in totaal 92 opleidingen aan elf universiteiten. In overleg met de NVAO is ervoor gekozen om binnen de overkoepelende visitatiegroep Domein Rechtsgeleerdheid drie subclusters (in het vervolg clusters) van instellingen aan te wijzen:

Cluster I	Universiteit van Amsterdam, Vrije Universiteit, Erasmus Universiteit Rotterdam, Nyenrode Business Universiteit;
Cluster II	Universiteit Leiden, Tilburg University, Universiteit Utrecht;
Cluster III	Maastricht University, Open Universiteit, Radboud Universiteit Nijmegen, Rijksuniversiteit Groningen.

Ieder cluster werd door een eigen panel beoordeeld. De panels bestonden voor elk cluster uit de volgende leden:

Cluster I

- Em. prof. mr. I.F. (Ige) Dekker (voorzitter)
- Prof. dr. mr. P.P.T. (Paul) Bovend'eert (vice-voorzitter)
- Em. prof. dr. mr. T.A. (Theo) de Roos
- Prof. dr. P.H.J. (Peter) Essers
- Prof. dr. mr. A.L.B (Aurelia) Colombi Ciacchi
- Dr. mr. W.H.F.M. (Wouter) Cortenraad LLM
- Prof. dr. mr. G.E. (Gerrit) van Maanen
- V.A. (Veerle) van Waarde LLB
- R.P.M.G. (Robert) van den Boorn LLB
- D.H. (Danielle) Arnold LLB
- Prof. mr. dr. P. (Peggy) Valcke
- Prof. dr. L.J. (Larissa) van den Herik

Cluster II

- Em. prof. dr. mr. R. (Roel) Fernhout (voorzitter)
- Prof. mr. J. (Jan) Struiksma (vice-voorzitter)
- Em. prof. mr. G.P.M.F. (Gerard) Mols
- Prof. dr. B.E. (Barbara) Reinhartz
- Prof. dr. M.G. (Michael) Faure

- Prof. mr. R.G. (Rainer) Prokisch
- Prof. dr. mr. A.A.H. (Aukje) van Hoek
- Prof. mr. M.B.M. (Marco) Loos
- Prof. mr. J.B. (Hanneke) Spath
- V.A. (Veerle) van Waarde LLB
- R.P.M.G. (Robert) van den Boorn LLB
- D.H. (Danielle) Arnold LLB
- Prof. mr. A.A. (Antoon) Quaedvlieg

Cluster III

- Em. prof. mr. A.F.M. (Adriaan) Dorresteyn (voorzitter)
- Prof. mr. E. (Elies) van Sliedregt (vice-voorzitter)
- Prof. dr. R.A. (Ramses) Wessel
- Prof. dr. mr. A.J.C. (Adrienne) de Moor-van Vugt
- Em. prof. mr. L.C. (Laurens) Winkel
- Em. prof. mr. drs. H.P.A.M. (Henk) van Arendonk
- Dr. D. (Dominique) Sluijsmans
- V.A. (Veerle) van Waarde LLB
- R.P.M.G. (Robert) van den Boorn LLB
- D.H. (Danielle) Arnold LLB
- Prof. M. (Manuel) Desantes Real
- Prof. mr. A.A. (Antoon) Quaedvlieg
- Prof. dr. Y. (Yves) Jorens
- Dr. mr. S.A. (Sonja) Kruisinga
- Prof. mr. H.N. (Harriët) Schelhaas

Voor elk bezoek binnen een cluster werd vervolgens een subpanel aangesteld, gebaseerd op de expertise en beschikbaarheid van panelleden en rekening houdend met mogelijke belangenverstrengeling. Bij het bezoek aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit bestond het panel uit de volgende leden:

- Em. prof. mr. I.F. (Ige) Dekker (voorzitter)
- Prof. dr. mr. P.P.T. (Paul) Bovend'Eert (vice-voorzitter)
- Em. prof. dr. mr. T.A. (Theo) de Roos
- Prof. dr. P.H.J. (Peter) Essers
- Prof. dr. mr. A.L.B. (Aurelia) Colombi Ciacchi
- Dr. mr. W.H.F.M. (Wouter) Cortenraad
- Em. prof. dr. mr. G.E. (Gerrit) van Maanen
- R.P.M.G. (Robert) van den Boorn
- Prof. dr. L.J. (Larissa) van den Herik

Coördinatie en secretarissen

Dr. Fiona Schouten was uitvoerend coördinator van de visitatie Rechtsgeleerdheid, drs. Linda te Marvelde supervisor en Marcella van Schie MA projectondersteuner. Voor cluster I traden drs. José van Zwieten (UvA, VU) en dr. Marianne van der Weiden (EUR, Nyenrode) op als secretaris, voor cluster II Adrienne Wieldraaijer-Huijzer MA (UL) en dr. Floor Meijer (TiU en UU) en voor cluster III drs. Renate Prenen (MU, OU, RU en RUG). Daarnaast was Fiona Schouten voor de bezoeken aan de UvA, EUR, MU en RU tweede secretaris vanwege parallelsessies in het programma en aan de RUG vanwege voorgenomen naamswijzigingen van opleidingen.

Consistentie en ijking

De consistentie in de beoordeling binnen en tussen de drie clusters werd op diverse manieren geborgd:

1. De coördinator van QANU was bij elk bezoek aanwezig bij de start van elk visitatiebezoek en bij het opstellen van de eindoordelen;
2. De coördinator was bij het eerste bezoek in ieder subcluster aanwezig;

3. Er vonden ijkingsoverleggen plaats op vrijdag 8 december 2017 en 6 april 2018 waarin voorzitters, vice-voorzitters, studentleden en de coördinator van QANU werkwijze en beoordeling bespraken;
4. De voorzitters waren in ieder geval bij één bezoek buiten hun eigen cluster als toehoorder aanwezig;
5. De student-panelleden rouleerden; zij namen deel aan ten minste één bezoek in elk cluster;
6. Voorafgaand aan de bezoeken vond er op 29 augustus 2017 een overleg plaats tussen coördinator en secretarissen, waarin de werkwijze werd besproken.

Vorbereiding

Op 23 maart 2017 werden de voorzitters van de drie panels gezamenlijk door QANU geïnformeerd over de werkwijze tijdens de visitatie Rechtsgeleerdheid, de beoordelingskaders en de bezoekplanning. Daarbij spraken zij ook over wederzijdse afstemming en onderlinge communicatie. De voorzitters kwamen naar aanleiding hiervan tot een gezamenlijke richtlijn voor hun werkwijze bij de scriptieselectie en tot een omschrijving van aard en aantal van de vakken die tijdens de bezoeken door de opleidingen ter inzage werden gegeven.

Alle leden van de drie panels kwamen op 19 juni 2017 bijeen voor een startvergadering. Tijdens die bijeenkomst werden de panelleden geïnformeerd over de van toepassing zijnde beoordelingskaders en de planning van de bezoeken. De panelleden reflecteerden ook op de inhoud en het gebruik van het domeinspecifiek referentiekader voor de visitatiegroep (zie bijlage 2).

In de aanloop naar het visitatiebezoek aan de Vrije Universiteit stelden de coördinator en de panelvoorzitter een selectie samen van eindwerken van de te beoordelen opleidingen. Deze eindwerken werden gekozen uit een lijst van afgestudeerden over 01/09/2015 - 31/08/2017. De selectie vond plaats volgens de Beoordelingsrichtlijn eindwerken van de NVAO. Daarbij hielden de coördinator en voorzitter rekening met variatie in onderwerpkeuze, afstudeervariant, begeleiding en beoordeling. Het panel bestudeerde deze selectie en de bijbehorende beoordelingsformulieren.

De coördinator stelde een bezoekprogramma op in overleg met de contactpersonen van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid. Dit bezoekprogramma is in dit rapport opgenomen als bijlage 5. De Faculteit der Rechtsgeleerdheid selecteerde vervolgens voor elke gespreksronde representatieve gesprekspartners die ter goedkeuring werden voorgelegd aan het panel en de coördinator.

Na ontvangst van de kritische reflectie controleerde de coördinator deze op kwaliteit en volledigheid alvorens haar ter bestudering naar het panel te sturen. De panelleden lazen de kritische reflectie en formuleerden op basis daarvan vragen en eerste bevindingen.

Bezoek

Het visitatiebezoek aan de Vrije Universiteit vond plaats van 08/11/2017 - 10/11/2017. Tijdens het bezoek bestudeerde het panel het ter inzage gevraagde materiaal. Een overzicht van dit materiaal is te vinden in bijlage 6. Het panel sprak met studenten en docenten, formeel en informeel verantwoordelijken, alumni en vertegenwoordigers van de opleidings- en examencommissie. Tevens bood het panel studenten en docenten de gelegenheid om informeel met het panel te spreken tijdens een inloopspreekuur. Van die gelegenheid is geen gebruik gemaakt.

Het panel beëindigde het bezoek met een intern overleg om zijn voorlopige bevindingen te formuleren. Ter afsluiting van het bezoek gaf de voorzitter een publieke mondelinge toelichting, waarin hij de voorlopige indrukken en algemene observaties van het panel presenteerde.

Rapportage

De secretaris schreef een conceptrapport op basis van de bevindingen van het panel. Dit legde de coördinator voor aan de panelleden. Na verwerking van hun commentaar en na akkoord van het panel stuurde de coördinator het rapport naar de Faculteit der Rechtsgeleerdheid met het verzoek

om feitelijke onjuistheden te melden. De reactie van het bestuur op het conceptrapport werd voorgelegd aan de voorzitter van het panel en feitelijke onjuistheden werden op zijn verzoek gecorrigeerd. Vervolgens werd het rapport door het panel vastgesteld en toegestuurd aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid en aan het College van Bestuur van de Vrije Universiteit.

Beslisregels

In overeenstemming met het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO heeft het panel de volgende definities voor de beoordeling van de afzonderlijke standaarden en de opleiding als geheel gehanteerd:

Basiskwaliteit

De kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs verwacht mag worden van een bachelor- of masteropleiding binnen het hoger onderwijs.

Onvoldoende

De opleiding voldoet niet aan de gangbare basiskwaliteit en vertoont op meerdere vlakken ernstige tekortkomingen.

Voldoende

De opleiding voldoet aan de gangbare basiskwaliteit en vertoont over de volle breedte een acceptabel niveau.

Goed

De opleiding steekt systematisch uit boven de gangbare basiskwaliteit.

Excellent

De opleiding steekt systematisch ver uit boven de gangbare basiskwaliteit en geldt als een internationaal voorbeeld.

SAMENVATTEND OORDEEL VAN HET PANEL

Bacheloropleiding Notarieel Recht

Beoogde eindkwalificaties

Het panel stelt vast dat de eindtermen van de bacheloropleiding Notarieel Recht van de VU voldoen aan de landelijk geformuleerde doelstellingen en eisen van de beroepsorganisatie voor deze opleidingen. De eindtermen zijn tevens in overeenstemming met de Dublin-descriptoren. Daarmee voldoen de opleiding qua inhoud, oriëntatie en niveau aan nationale en internationale eisen. Wel adviseert het panel de opleiding aandacht aan Engelse taalvaardigheid te besteden in de eindtermen.

De opleiding legt in haar doelstelling de nadruk op de samenhang tussen het recht en de maatschappelijke context. *Law in Action* als speerpunt voor het onderwijs verdient volgens het panel nadere concretisering wanneer de opleiding dit onderscheidend willen laten zijn ten opzichte van andere juridische opleidingen. Het panel is positief over de aandacht die wordt geschonken aan de maatschappelijke context en de ethische en normatieve verantwoordelijkheden van de notaris.

Onderwijsleeromgeving

Het panel heeft vastgesteld dat de bacheloropleiding Notarieel Recht een degelijk en compleet programma hebben. De concentrische structuur biedt bachelorstudenten een samenhangend overzicht en een adequate basis in het positief recht en metajuridica. Het notariële programma heeft volgens het panel een duidelijke structuur door middel van drie praktijklijnen, die starten in de bacheloropleiding en doorlopen in de masteropleiding. De kwaliteit van de vakken is volgens het panel goed te noemen. Het panel vindt dat in de opleidingen vrij beperkt aandacht besteed wordt aan het executie-, beslag en faillissementsrecht.

Law in Action behoeft als didactisch concept volgens het panel nog nadere concretisering. Het panel is van oordeel dat het onderwijs in opzet voldoende activerend is, onder meer door het bespreken van casuïstiek en door de kleinschaligheid van de opleiding. De vrijblijvendheid van het bezoeken van werkcolleges is in de bacheloropleiding volgens het panel echter een punt van zorg. Het niet volgen van werkgroeponderwijs beperkt de ontwikkeling van juridische vaardigheden bij studenten en zou volgens het panel ingeperkt moeten worden. Het panel adviseert verplichte deelname aan de werkcolleges te bevorderen.

Academische en juridische vaardigheden hebben een plek in het programma. De vaardighedenlijn bevat goede training in argumentatieleer, schrijf- en pleitvaardigheid. Studenten schrijven meerdere papers. Het vak Pleitoefening is volgens het panel sterk opgezet en biedt studenten een goede theoretische en praktische training op dit vlak. Het academische karakter krijgt duidelijk gestalte. In de bacheloropleiding is er een stevige academische kern. Ook in de positiefrechtelijke vakken blijkt uit de studiematerialen dat studenten worden aangezet tot academische reflectie en dat zij zicht krijgen op rechtswetenschappelijk onderzoek. De opleiding bereidt studenten voor op een duidelijke beroepspraktijk en slaagt er goed in de koppeling hiermee te leggen.

De opleiding wordt verzorgd door goede en toegewijde docenten. Zij zijn zeer betrokken bij hun studenten. Deze goede contacten tussen studenten en docenten zijn een kracht van de faculteit die volgens het panel te prijzen is. De informatievoorziening is duidelijk en de studiebegeleiding is goed georganiseerd. De opleiding is voldoende studeerbaar.

Toetsing

Het panel constateert dat de toetsing binnen de opleiding gevarieerd is: studenten maken met name schriftelijke tentamens, maar schrijven ook een aantal papers en geven verschillende typen presentaties. De faculteit heeft een goed functionerend systeem van toetsing, waarvan het panel onder de indruk is, en toetsing binnen de bacheloropleiding Notarieel Recht is daarmee in overeenstemming. De opleiding heeft een toetsplan, waarmee de opleidingsdirecteur de toetsing van de eindtermen bewaakt. De faculteit heeft een goed systeem van toekenning van

examinatorbevoegdheden en de kwaliteit van beoordeling van scripties is met diverse maatregelen geborgd. Een mondelinge presentatie van de scriptie zou overwogen kunnen worden om een additioneel leermoment voor studenten te creëren. De examencommissie heeft, zo concludeert het panel, een duidelijk beeld van haar taken en verantwoordelijkheden. Zij voert deze proactief en weloverwogen uit en heeft duidelijk controle over de toetskwaliteit.

Gerealiseerde eindkwalificaties

Het panel concludeert op basis van de bestudeerde eindwerken en van de gesprekken met studenten en alumni van de opleidingen dat de studenten bij het afronden van hun opleiding de eindtermen in voldoende mate realiseren. De scripties zijn van voldoende tot uitstekend niveau. Bacheloralumni zijn in voldoende mate voorbereid op een masteropleiding.

Masteropleiding Notarieel Recht

Beoogde eindkwalificaties

Het panel stelt vast dat de eindtermen van de masteropleiding Notarieel Recht van de VU voldoen aan de landelijk geformuleerde doelstellingen en eisen van de beroepsorganisatie voor deze opleidingen. De eindtermen zijn tevens in overeenstemming met de Dublin-descriptoren. Daarmee voldoen de opleiding qua inhoud, oriëntatie en niveau aan nationale en internationale eisen. Wel adviseert het panel de opleiding aandacht aan Engelse taalvaardigheid te besteden in de eindtermen.

De opleiding legt in haar doelstelling de nadruk op de samenhang tussen het recht en de maatschappelijke context. *Law in Action* als speerpunt voor het onderwijs verdient volgens het panel nadere concretisering wanneer de opleiding dit onderscheidend willen laten zijn ten opzichte van andere juridische opleidingen. Het panel is positief over de aandacht die wordt geschonken aan de maatschappelijke context en de ethische en normatieve verantwoordelijkheden van de notaris.

Onderwijsleeromgeving

Het panel heeft vastgesteld dat de masteropleiding Notarieel Recht een degelijk en compleet programma heeft. Het notariële programma heeft volgens het panel een duidelijke structuur door middel van drie praktijklijnen, die starten in de bacheloropleiding en doorlopen in de masteropleiding. Het integratieve mastervak Estate Planning brengt veel van de opgedane kennis samen en levert volgens het panel een geslaagde vertaling naar de beroepspraktijk op. De kwaliteit van de vakken is volgens het panel goed te noemen. Het panel vindt dat in de opleidingen vrij beperkt aandacht besteed wordt aan het executie-, beslag en faillissementsrecht.

Law in Action behoeft als didactisch concept volgens het panel nog nadere concretisering. Het is van oordeel dat het onderwijs in opzet voldoende activerend is, onder meer door het bespreken van casuïstiek en door de kleinschaligheid van de opleidingen. Academische en juridische vaardigheden hebben een plek in het programma. Studenten schrijven meerdere papers. Het academische karakter krijgt duidelijk gestalte. In de positiefrechtelijke vakken blijkt uit de studiematerialen dat studenten worden aangezet tot academische reflectie en dat zij zicht krijgen op rechtswetenschappelijk onderzoek. De opleiding bereidt voor op een duidelijke beroepspraktijk en slaagt er goed in de koppeling hiermee te leggen.

De opleiding wordt verzorgd door goede en toegewijde docenten. Zij zijn zeer betrokken bij hun studenten. Deze goede contacten tussen studenten en docenten zijn een kracht van de faculteit die volgens het panel te prijzen is. De informatievoorziening is duidelijk en de studiebegeleiding is goed georganiseerd. De opleiding is voldoende studeerbaar.

Toetsing

Het panel constateert dat de toetsing binnen de masteropleiding Notarieel Recht gevarieerd is: studenten maken met name schriftelijke tentamens, maar schrijven ook een aantal papers en geven verschillende typen presentaties. De faculteit heeft een goed functionerend systeem van toetsing, waarvan het panel onder de indruk is, en toetsing binnen de opleiding is daarmee in

overeenstemming. De opleiding heeft een toetsplan, waarmee de opleidingsdirecteur de toetsing van de eindtermen bewaakt. De faculteit heeft een goed systeem van toekenning van examinerbevoegdheden en de kwaliteit van beoordeling van scripties is met diverse maatregelen geborgd. Een mondelinge presentatie van de scriptie zou overwogen kunnen worden om een additioneel leermoment voor studenten te creëren. De examencommissie heeft, zo concludeert het panel, een duidelijk beeld van haar taken en verantwoordelijkheden. Zij voert deze proactief en weloverwogen uit en heeft duidelijk controle over de toetskwaliteit.

Gerealiseerde eindkwalificaties

Het panel concludeert op basis van de bestudeerde eindwerken en van de gesprekken met studenten en alumni van de opleidingen dat de studenten bij het afronden van hun opleiding de eindtermen in voldoende mate realiseren. De masterscripties zijn van voldoende tot uitstekend niveau. Ze bevatten goede rechtsvergelijkende elementen en zijn eerder onder- dan overgewaardeerd. Afgestudeerden zijn zeer positief over hun opleiding en het panel concludeert dat de masteropleiding hen in voldoende mate heeft voorbereid op de beroepspraktijk.

Het panel beoordeelt de Standaarden uit het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling als volgt:

Bacheloropleiding Notarieel Recht

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	voldoende
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoende
Standaard 3: Toetsing	goed
Standaard 4: Gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende
Algemeen eindoordeel	voldoende

Masteropleiding Notarieel Recht

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	voldoende
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoende
Standaard 3: Toetsing	goed
Standaard 4: Gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende
Algemeen eindoordeel	voldoende

De voorzitter en de secretaris van het panel verklaren hierbij dat alle panelleden kennis hebben genomen van dit rapport en instemmen met de hierin vastgestelde oordelen. Zij verklaren ook dat de beoordeling in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Datum: 17/05/2018

Em. prof. mr. I.F. (Ige) Dekker

Drs. J. (José) van Zwieten

BEHANDELING VAN DE STANDAARDEN UIT HET BEOORDELINGSKADER VOOR DE BEPERKTE OPLEIDINGSBEOORDELING

De bacheloropleiding en masteropleiding Notarieel Recht van de Vrije Universiteit Amsterdam (VU) zijn twee van elf opleidingen die worden georganiseerd door de Faculteit der Rechtsgeleerdheid. Zeven daarvan zijn beoordeeld tijdens de clustervisitatie Rechtsgeleerdheid (2017-2018). Alle opleidingen binnen de faculteit hebben een eigen opleidingsdirecteur en opleidingscoördinator. Bij Notarieel Recht geldt dat beide opleidingen onder de verantwoordelijkheid van één opleidingsdirecteur en één opleidingscoördinator vallen. De opleidingsdirecteur is verantwoordelijk voor het curriculum, de kwaliteitszorg en de organisatie van de betreffende opleiding. Opleidingsdirecteuren leggen hierover verantwoording af aan de portefeuillehouder Onderwijs van het faculteitsbestuur. De elf opleidingsdirecteuren maken onder voorzitterschap van de portefeuillehouder onderwijs deel uit van het Onderwijsbestuur (OWB). Dit OWB adviseert het faculteitsbestuur over opleidingsoverstijgende onderwijsaangelegenheden. Het onderwijs in de faculteit wordt verzorgd door stafleden vanuit zes afdelingen. De notariële vakken in de opleidingen worden gegeven door in het notariële recht geverseerde docenten uit de afdeling Notarieel en fiscaal recht. De overige vakken worden verzorgd door staf uit ook andere facultaire afdelingen. De opleidingen Notarieel Recht hebben ieder een opleidingscommissie. Deze vergaderen gezamenlijk onder leiding van een gedeelde voorzitter.

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting:

De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau en oriëntatie (bachelor of master; hbo of wo) binnen het Nederlandse kwalificatieraamwerk. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding. Voor zover van toepassing zijn de beoogde eindkwalificaties tevens in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving.

Bevindingen

In de facultaire onderwijsvisie van de VU is verwoord dat met de opleidingen, waaronder de opleidingen Notarieel Recht, beoogd wordt dat studenten zich ontwikkelen tot geëngageerde en gewetensvol opererende academici, die grenzen verkennen en waar nodig weten te verleggen. De faculteit kenmerkt zich, aldus de kritische reflectie, door het zoeken naar verbinding met de samenleving en de rechtspraktijk, met aandacht voor de fundamenteën van het recht. Het vermogen om juridische vraagstukken op te lossen staat centraal. Daarbij wordt het recht tevens als studieobject benaderd, en worden naast het geldende recht ook de historische, theoretische en ethische grondslagen ervan bestudeerd. *Law in Action* is door de VU als speerpunt benoemd: studenten leren de wisselwerking tussen recht en maatschappij te analyseren en hierover een - door verworven kennis gevoed - kritisch standpunt in te nemen.

Tijdens het bezoek heeft het panel met het opleidingsmanagement gesproken over deze profilering van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid. De nadruk op de bestudering van het recht in zijn actuele maatschappelijke alsmede historische en rechtsfilosofische context is volgens het panel een passende invulling van een academische juridische opleiding. *Law in Action* als speerpunt is daarmee in lijn, maar verdient volgens het panel nog nadere concretisering wanneer de opleiding zich hiermee herkenbaar en onderscheidend wil profileren.

De opleidingen Notarieel Recht sluiten aan bij deze visie: de notaris heeft een maatschappelijke taak bij de rechtsbescherming en de rechtszekerheid in de samenleving, ook waar die soms op gespannen voet staat met de wensen van cliënten. Studenten dienen grondige kennis van het juridische kader

te hebben, maar ook afwegingen te kunnen maken vanuit de effecten van het recht op de samenleving. Ze dienen te kunnen reflecteren op de rol van de notaris hierin. De bacheloropleiding heeft een voorbereidende functie in het opdoen van de benodigde kennis van relevante aspecten van het publiek-, privaats- en fiscaal recht en het verwerven van juridische en academische vaardigheden. In de masteropleiding ligt de nadruk meer op de verdieping en op integratie van kennis van de verschillende deelgebieden, toegepast op de notarispraktijk. Het panel is positief over de aandacht die binnen de opleidingen wordt geschonken aan de maatschappelijke context en de ethische en normatieve verantwoordelijkheden van de notaris.

De algemene doelstelling van de opleidingen is vertaald in zeventien eindtermen voor de bacheloropleiding en zestien voor de masteropleiding. Deze zijn onder te verdelen in eindtermen die de beoogde vakinhoudelijke kennis uiteenzetten, eindtermen gericht op analytische vaardigheden, probleemoplossende vaardigheden, communicatieve vaardigheden en informatievaardigheden. De volledige lijsten met eindtermen zijn opgenomen in bijlage 3 van dit rapport. Het panel is van oordeel dat de eindtermen van beide opleidingen duidelijk afbakenen wat met de opleidingen wordt beoogd. Ze zijn concreet geformuleerd en passend bij het niveau van de betreffende opleiding. Het beoogde bewustzijn van de maatschappelijke context waarin het notariaat functioneert en de ethische reflectie daarop zijn expliciet gemaakt in de eindtermen.

Het panel heeft de eindtermen van de opleidingen bestudeerd in het licht van het domeinspecifiek referentiekader (zie bijlage 2) en in het licht van de civiel effecteisen voor het notariaat, zoals neergelegd in het Besluit op het Notarisambt (2012). Deze eisen van de beroepsorganisatie maken dat de opleidingen gebonden zijn aan specifieke kaders. Het panel stelt vast dat de relatie met deze eisen goed is gelegd en dat de eindtermen hier voldoende op aansluiten. De kritische reflecties bevatten elk een tabel waarin de Dublindescriptoren afgezet zijn tegen de eindtermen van de betreffende opleiding. Het panel concludeert dat de eindtermen van beide opleidingen wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie in overeenstemming zijn met nationale en internationale eisen. Wel merkt het panel op dat de opleidingen in de eindtermen zouden kunnen specificeren welke mate van beheersing van het Engels van de afgestudeerden wordt verwacht.

Overwegingen

Het panel stelt vast dat de eindtermen van zowel de bacheloropleiding als de masteropleiding Notarieel Recht van de VU voldoen aan de landelijk geformuleerde doelstellingen en eisen van de beroepsorganisatie voor deze opleidingen. De eindtermen zijn tevens in overeenstemming met de Dublin-descriptoren. Daarmee voldoen de opleidingen qua inhoud, oriëntatie en niveau aan nationale en internationale eisen. Wel adviseert het panel de opleidingen aandacht aan Engelse taalvaardigheid te besteden in de eindtermen.

De opleidingen leggen in hun doelstelling de nadruk op de samenhang tussen het recht en de maatschappelijke context. *Law in Action* als speerpunt voor het onderwijs verdient volgens het panel nadere concretisering wanneer de opleidingen dit onderscheidend willen laten zijn ten opzichte van andere juridische opleidingen. Het panel is positief over de aandacht die binnen de opleidingen wordt geschonken aan de maatschappelijke context en de ethische en normatieve verantwoordelijkheden van de notaris.

Conclusie

Bacheloropleiding Notarieel Recht: het panel beoordeelt Standaard 1 als 'voldoende'.

Masteropleiding Notarieel Recht: het panel beoordeelt Standaard 1 als 'voldoende'.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Toelichting:

De inhoud en vormgeving van het programma stellen de toegelaten studenten in staat de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De kwaliteit van het personeel en van de opleidingsspecifieke voorzieningen is daarbij essentieel. Programma, personeel en voorzieningen vormen een voor studenten samenhangende onderwijsleeromgeving.

Bevindingen

De bacheloropleiding Notarieel recht is een driejarig programma waarin studenten 180 EC dienen te verwerven. De masteropleiding is een éénjarig programma van 60 EC. De faculteit volgt met alle opleidingen het universitaire jaarrooster. Ieder semester bestaat uit drie blokken: twee van acht weken en een afsluitend blok van vier weken. Het panel heeft enige twijfels over de opbouw van het onderwijs- en tentamenrooster van 8, 8, en 4 weken per semester. Het betwijfelt of de korte periode van vier weken zich leent voor het adequaat inroosteren van vakken.

Het panel heeft voor beide opleidingen het curriculum in de kritische reflectie en de online studiegids bestudeerd. De curricula zijn opgenomen in dit rapport als bijlage 4. Cursusmaterialen, online leeromgevingen en handboeken van een selectie van vakken per opleiding zijn tijdens het bezoek bekeken (zie bijlage 5). Ook voerde het panel gesprekken met het management, onderwijzend personeel, studenten en alumni van de opleidingen.

De instroom in de bacheloropleiding is jaarlijks circa 20 studenten. In 2013 en 2014 was de instroom gedaald naar respectievelijk 13 en 17 studenten. In 2015 waren dit er weer 25, ondanks dat er dat jaar geen instroom van studenten met een hbo-propedeuse was: vanaf 2015 dienden deze aspirant-studenten in het bezit te zijn van een vwo-certificaat Nederlands. Dit had tot gevolg dat deze groep, die jaarlijks rond de 10 studenten bedroeg, vrijwel geheel is verdwenen in de instroom. De opleiding heeft een matchingsprocedure waarin aspirant-studenten kennismaken met de opleiding door middel van een hoorcollege, werkgroep en mentoruur. Zij maken vervolgens een toets en krijgen een advies over hun geschiktheid voor de opleiding. De masteropleiding kent als instroomeis een notariële bacheloropleiding. De instroom is hoofdzakelijk afkomstig uit de eigen bacheloropleiding.

Curriculum

Het curriculum van de bacheloropleiding is in het eerste jaar gelijk aan dat van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid. Het jaar bestaat uit inleidende vakken in de verschillende rechtsgebieden en juridische vaardigheden. Ook delen deze opleidingen de academische kernvakken (30 EC) en het vak Pleitoefening (6 EC) in jaar 3. Het notariële curriculum is verder gestructureerd in drie inhoudelijke praktijklijnen en een vaardighedenlijn. De praktijklijnen sluiten aan op de drie vakgebieden waarmee het notariaat is verbonden: de familiepraktijk, de vastgoedpraktijk en de ondernemingspraktijk. Vanwege de vereisten die aan de opleiding gesteld zijn door het Besluit op het notarisambt bestaat het gehele curriculum uit verplichte vakken. Studenten sluiten hun opleiding af met een notariële Bachelorscriptie (6 EC).

Het bachelorprogramma is opgebouwd volgens een concentrisch model. In het eerste jaar volgen studenten inleidende vakken. Het tweede en derde jaar bieden verdere verdieping hierin. De kritische reflectie bevat een tabel waarin de verschillende verplichte programmaonderdelen zijn afgezet tegen de eindtermen van de opleiding. Het panel constateert dat het curriculum een compleet en goed gestructureerd overzicht op bachelorniveau biedt van het positieve recht. Tevens wordt in het programma in voldoende mate aandacht besteed aan metajuridica. Het panel onderschrijft de keuze voor een concentrisch programma. Studenten zijn volgens het panel gebaat bij een geleidelijke opbouw van kennis in de verschillende rechtsgebieden.

Het curriculum van de masteropleiding bouwt voort op dat van de bacheloropleiding. Alle drie de genoemde praktijklijnen krijgen een vervolg. Tevens volgen studenten vakken op het gebied van internationaal privaatrecht en belastingrecht. In de masteropleiding volgen vakken vaak een integratieve benadering omdat meerdere praktijklijnen samenkomen in een vak. Het vak Estate Planning (9 EC) is daarvan volgens het panel een uitermate geslaagd voorbeeld. In dit vak komen verschillende praktijksituaties met betrekking tot overheveling van vermogen aan de orde. Analyse en oplossing van deze casus vraagt van studenten dat zij kennis toepassen vanuit verschillende rechtsgebieden, waaronder het huwelijksvermogens- en erfrecht, het rechtspersonen- en ondernemingsrecht, het algemene vermogensrecht, het schenkingsrecht alsmede de fiscale aspecten die van invloed zijn op deze situaties. In het gesprek met alumni is Estate Planning ook ter sprake gekomen. Dit vak was volgens een aantal van hen het moment in de opleiding waarin 'het kwartje is gevallen': enerzijds komt alle verworven voorkennis hier samen en anderzijds wordt gericht gewerkt aan toepassing op praktijksituaties. Het panel concludeert dat de integratieve benadering in dit vak duidelijke meerwaarde heeft na de gevolgde afzonderlijke vakken en dat het een geslaagde koppeling met de beroepspraktijk oplevert.

De kritische reflecties bevatten een tabel waarin de programmaonderdelen van de betreffende opleiding zijn afgezet tegen de eindtermen. Het panel constateert dat het curriculum van beide opleidingen de eindtermen dekt en dat deze tezamen een gedegen opleiding in het notariële recht vormen. Het studiemateriaal in de opleidingen is volgens het panel adequaat. 'Het panel merkt echter op dat in de opleidingen vrij beperkt aandacht besteed wordt aan het executie-, beslag en faillissementsrecht. Periode 3 van het tweede bachelorjaar bestaat uit het vak Burgerlijk procesrecht en insolventierecht (6 EC). Deze periode heeft echter een doorlooptijd van 4 weken, inclusief toetsweek. Studenten bevestigden tijdens het bezoek dat deze onderwerpen in de bacheloropleiding kort aan de orde komen. Het vak krijgt in de masteropleiding alleen een vervolg in een keuzevak. Het panel vraagt zich gezien de beperkte studielast en doorlooptijd af of dit voldoende is om grondige kennis op te doen op dit vlak. Het panel beveelt aan in beide programma's meer ruimte te scheppen voor het executie-, beslag- en faillissementsrecht.

Academische vorming en vaardighedenlijn

Het academische karakter van de opleidingen is volgens het panel zichtbaar in het programma. De leerstoelhouder van een vakgebied is in de meeste gevallen als docent betrokken bij de vakken in dat vakgebied. De meerderheid van de stafleden heeft een gecombineerde onderzoeks- en onderwijsaanstelling. Ook in het studiemateriaal is duidelijk te zien dat in vakken aandacht wordt besteed aan academische reflectie en wetenschappelijk onderzoek in diverse juridische domeinen.

Academische reflectie krijgt in de bacheloropleiding nadrukkelijk aandacht in de vakken Encyclopedie 1 en 2, Rechtsgeschiedenis en Notariswet. Hier is aandacht voor de ethische vraagstukken, geschiedenis van het recht en het notarisambt, rechtsfilosofie en de interactie tussen recht en samenleving. In het vak Notariswet komen beroepsethische principes zoals de onpartijdigheid en geheimhoudingsplicht van de notaris aan de orde. Het vak behandelt de zorgplicht van de notaris in de praktijk. Studenten lezen arresten, vergelijken uitspraken van de tuchtrechter en bediscussiëren de betreffende casus in de werkgroep. Deze vakken in de academische kern van de bacheloropleiding dragen als zodanig bij aan de *Law in Action*-benadering waarmee de faculteit zich wil profileren. Het panel vindt dit te prijzen en waardeert de ruime omvang van deze metajuridische vakken binnen het totale programma.

Voor de ontwikkeling van juridische vaardigheden is er in het programma een vaardighedenlijn. Het vak Inleiding tot de rechtswetenschap, bijvoorbeeld, bevat een apart onderdeel Arrest lezen. Schrijfvaardigheid wordt ontwikkeld in het vak Juridische vaardigheden, waarvan, naast argumentatieleer, een onderdeel juridisch schrijven deel uitmaakt. Studenten leren hier juridisch onderzoek te doen en daarover te rapporteren. De opdracht in dit vak omvat het opstellen van een onderzoeksvraag, het vinden en analyseren van juridische bronnen en het opstellen van een annotatie. Deze annotatie schrijven studenten in duo's. In een zestal daartoe aangewezen notariële vakken passen studenten deze vaardigheden verder toe in verschillende opdrachten. In het vak

Erfrecht 1 dienen studenten te presenteren en opponeren en in het vak Verbreding goederenrecht A schrijven zij een paper. In het gesprek met studenten is aan de orde geweest dat zij in het werkgroeponderwijs feedback ontvangen op deze opdrachten. Met ingang van het jaar 2017-2018 schrijven studenten ook in het vak Bestuursrecht een paper.

Mondelinge vaardigheden worden nadrukkelijk getraind in het derdejaarsvak Pleitoefening. Hier doorlopen studenten een gesimuleerde juridische procedure. Aan de hand van een casus schrijven de studenten in groepsverband een processtuk en individueel een pleitnota. Ze krijgen vervolgens een presentatietraining in kleine groepen. In deze training zijn twee momenten voorzien waarop studenten individueel presenteren en vervolgens feedback krijgen van de trainers. Op basis van de twee voorbereidende onderdelen bepleiten zij hun zaak voor een meervoudige kamer. Tijdens het bezoek is gebleken dat studenten bijzonder positief zijn over dit vak. Zij ervaren dit als een goede voorbereiding op en kennismaking met de juridische praktijk. De uitgebreide feedback op de schriftelijke en mondelinge vaardigheden wordt door hen zeer gewaardeerd. Het panel heeft de documentatie van het vak bestudeerd en concludeert ook dat dit een waardevol onderdeel van het curriculum is en dat het vak inhoudelijk goed is opgezet. Er is een sterke combinatie gerealiseerd van theoretische basis en praktische training.

De vaardighedenlijn krijgt in de masteropleiding een vervolg in verschillende vakken. In het vak Estate Planning oefenen studenten met het voeren van cliëntgesprekken. Ook schrijven zij in dit vak een cliëntadvies op basis van een fictieve casus. Alumni hebben dit als een goede oefening van hun praktijkvaardigheden ervaren. In het vak Grondgebruikrecht voeren studenten schrijfopdrachten en presentaties uit. Het panel concludeert dat het vaardighedenonderwijs in ruim voldoende mate in het curriculum van de opleidingen verankerd is.

Scriptie

De bachelorscriptie (6 EC) vormt de afsluiting van de vaardighedenlijn in de bacheloropleiding en tevens van de opleiding als geheel. De opleiding stelt diverse notariële onderwerpen beschikbaar waarop studenten kunnen intekenen. Het vak Bachelorscriptie start al in de tweede periode van het derde bachelorjaar en vangt aan met een aantal hoorcolleges en een bibliotheekpracticum. In de hoorcolleges wordt aandacht besteed aan methoden van onderzoek en aan onderwerpen die relevant zijn voor het betreffende rechtsgebied. Het bibliotheekpracticum behelst een training in zoekstrategieën voor het vinden van juridische en rechtswetenschappelijke bronnen. Het scriptietraject wordt verder individueel uitgevoerd onder begeleiding van een docent. Er zijn enkele tussentijdse deadlines, waaronder het inleveren van het onderzoeksplan en een volledige conceptversie. De definitieve versie van de scriptie bepaalt het totale eindcijfer hiervoor, er is geen mondelinge presentatie van het onderzoek voorzien.

Studenten sluiten ook hun masteropleiding af met een scriptie (12 EC). Zij kiezen zelf een onderwerp en voeren vervolgens individueel een onderzoek uit binnen het domein van het notarieel recht. De opleiding heeft een scriptietraject uitgewerkt met een maximale doorlooptijd van tien maanden, dat studenten in staat stelt om hun opleiding nominaal te voltooien. Er is een scriptiecoördinator, een handleiding en een Canvassite met informatie over het proces en mogelijke onderwerpen. Studenten starten met het voorleggen van een onderwerp of een voorlopige onderzoeksopzet aan de coördinator. Deze wijst vervolgens een begeleider toe op basis van het onderwerp en de beschikbaarheid binnen het docententeam. De begeleiding bij de scriptie is individueel en wordt in samenspraak tussen student en begeleider vormgegeven. Uit de gesprekken met studenten, alumni en docenten is gebleken dat zij tevreden zijn over de intensiteit van de scriptiebegeleiding. Er zijn voldoende tussentijdse feedbackmomenten voorzien. Het panel concludeert dat de scriptiebegeleiding in beide opleidingen adequaat is.

Praktijkgerichtheid

De opleidingen bieden studenten op een aantal manieren zicht op de beroepspraktijk. Ten eerste hebben de notariële kerndocenten allen ook ervaring hebben in de beroepspraktijk. Een aantal docenten combineert de onderwijsaanstelling met het werk in de notariële praktijk. Zij brengen deze ervaring waar mogelijk in de colleges in. De vormgeving van de opleiding vanuit drie praktijklijnen

geeft studenten volgens het panel goed zicht op de breedte van het domein waarin zij zullen opereren. In veel vakken wordt gewerkt met concrete praktijksituaties waarvan studenten de juridische aspecten dienen te analyseren. Studenten hebben tevens de mogelijkheid om een stage in hun masterprogramma op te nemen, als invulling van de vrije keuzeruimte. Er is hiervoor een stagehandleiding beschikbaar en studenten kunnen een beroep doen op de stagecoördinator. Deze coördinator adviseert bij het inpassen van de stage in de studie, bezoekt de student op de stageplaats en evalueert de stage met student en stagebegeleider.

Didactisch concept en werkvormen

Law in Action is een speerpunt voor de faculteit dat in de didactische invulling van het onderwijs gestalte zou moeten krijgen. Het panel verstaat dit als duidelijke aandacht voor een contextuele en thematische benadering van het recht. In een aantal vakken is deze thematische invulling duidelijk aanwezig, zoals bij het eerder genoemde integratievak Estate Planning van de masteropleiding. In het vak Notariswet in de bacheloropleiding komt de maatschappelijke rol van de notaris als beschermer van de rechtszekerheid aan de orde. Ook diverse activiteiten die de notariële studievereniging VIVA organiseert, zoals het in 2016 op de VU gehouden landelijke congres over 'De kwaliteit binnen het notariaat' en het jaarlijkse bezoek aan de Notariskamer van het Amsterdamse Gerechtshof, dragen bij aan de beoogde profilering van de opleiding. Uit gesprekken met studenten en docenten van de opleidingen concludeert het panel dat de uitwerking van *Law in Action* als didactisch concept nog nadere concretisering vraagt. Hoe dit concept in reguliere vakken op systematische wijze gestalte krijgt is het panel niet goed duidelijk geworden. In het gesprek met docenten en opleidingsmanagement is deze bevinding beaamd en werd toegelicht dat deze concretisering de komende periode aandacht krijgt.

Het panel heeft vastgesteld dat de opleidingen passende werkvormen hanteren en dat er voldoende contacturen zijn. In de bacheloropleiding hebben eerstejaars studenten minimaal 14 contacturen per week. Daarna heeft elk vak minimaal zes contacturen per week, waarvan twee uur hoorcolleges en drie uur werkgroep. Het zesde contactuur kan naar inzicht van de vakcoördinator worden ingevuld. Dit kan bijvoorbeeld een verdiepingscollege, casuscollege of practicum zijn. Tevens wordt in sommige vakken gebruik gemaakt van kennisclips. Het panel heeft hier goede voorbeelden van gezien in de vakken Pleitoefening en Bachelorscriptie. In de masteropleiding hebben vakken in de regel twee uur hoorcollege en twee uur werkcollege. Omdat beide opleidingen zeer kleinschalig zijn, kennen de notariële vakken ook in de hoorcolleges een grote mate van interactie. In de werkcolleges gaan studenten aan de slag met casus waarbij zij jurisprudentie, regelgeving en wetenschappelijke bronnen zoeken en verwerken en hun bevindingen in de groep bediscussiëren.

Studenten gaven er in de gesprekken met het panel blijk van tevreden te zijn over de mate van interactie in de werkcolleges. Zij zijn erg te spreken over de sfeer in de colleges en voelen zich vrij om vragen te stellen. Ook tussen colleges door zijn docenten zeer bereid om studenten nadere toelichting te geven op de stof. Deze goede sfeer en aandacht voor studenten is in alle gesprekken met studenten en alumni van de faculteit als kenmerkend voor de VU genoemd. Het panel vindt dit te prijzen en concludeert dat dit een kracht is van de opleidingen.

Studenten van de bacheloropleiding merkten echter ook op dat de werkcolleges soms slecht bezocht worden. Werkgroeponderwijs is niet verplicht. Het panel is van mening dat actieve deelname aan dergelijke colleges een belangrijk onderdeel vormt van de academische vorming van toekomstige juristen. De ontwikkeling van juridische vaardigheden vraagt om oefening en deze colleges zijn daarvoor bedoeld. Het panel geeft de bacheloropleiding daarom in overweging om de werkcolleges een meer verplichtend karakter te geven, bijvoorbeeld door deelname aan deze colleges als voorwaarde te stellen voor deelname aan het tentamen. Het panel merkt voorts op dat hoorcolleges de afgelopen jaren minder goed bezocht werden, toen deze colleges als weblectures aan studenten integraal ter beschikking gesteld werden. Inmiddels heeft de faculteit besloten met deze praktijk van het beschikbaar stellen van weblectures te stoppen. Het panel vindt deze maatregel verstandig, gegeven het feit dat activerend onderwijs mede bevorderd wordt door het regelmatig bijwonen van de hoorcolleges.

Het onderwijs in de opleidingen is Nederlandstalig. Gezien het toenemende gebruik van Engels in een substantieel deel van de beroepspraktijk ligt meer nadruk op het Engels volgens het panel voor de hand. Door in de opleiding al de vaardigheid te ontwikkelen om zich vaktechnisch in het Engels uit te drukken, worden studenten beter voorbereid op hun toekomstige werkveld. Deze ontwikkeling zou uiteraard wel aandacht vragen voor de Engelse taalvaardigheid van de betreffende docenten.

Onderwijzend personeel

Het panel heeft kennis genomen van de lijst in de kritische reflectie waarin de bij de opleidingen betrokken docenten zijn opgesomd. Het onderwijs in de opleidingen wordt verzorgd door een combinatie van vaste stafleden met een gecombineerde onderwijs- en onderzoeksaanstelling, seniordocenten die hun aanstelling combineren met een baan in de beroepspraktijk en tijdelijke docenten. De notariële vakken worden verzorgd door een kernteam van tien docenten. Zij hebben grotendeels ervaring in de rechtspraktijk. Een deel van hen is tevens betrokken bij de notariële beroepsopleiding. Dit maakt het mogelijk om in het onderwijs steeds de koppeling te leggen tussen theorie en praktijk. Het panel heeft geconstateerd dat de vakinhoudelijke kwaliteit binnen beide opleidingen goed te noemen is.

Een punt van aandacht dat door studenten is opgemerkt tijdens het bezoek, is het feit dat veel van de notariële vakken door dezelfde docenten worden verzorgd. Dit zou ten koste kunnen gaan van bijvoorbeeld de diversiteit in doceerstijlen. De opleidingen hebben dit zelf ook geconstateerd en inmiddels wordt een beleid gevoerd dat in elk vak minimaal twee docenten betrokken zijn. Dit lijkt het panel een goede ontwikkeling.

De didactische kwaliteit van docenten wordt gestimuleerd door de Basiskwalificatie Onderwijs (BKO) en Senior kwalificatie Onderwijs (SKO). Van docenten in vaste dienst is het behalen van de BKO een vereiste. Het facultaire percentage docenten dat beschikt over een BKO is circa 75. Van het kernteam voor de notariële opleidingen beschikken zes docenten over de BKO. Eén docent is bezig met de verwerving daarvan en één een beschikt tevens over de SKO. Ook organiseert de faculteit onderwijslunches en een jaarlijkse onderwijisdag, waarop thema's als toetskwaliteit, ICT en diversiteit aan de orde komen. Het panel constateert dat de opleidingen daarmee worden verzorgd door een didactisch goed onderlegde staf.

Tijdens het bezoek heeft het panel met een selectie van docenten van de opleidingen gesproken. Het panel was onder de indruk van de betrokkenheid en toewijding die zij ten opzichte van hun onderwijstaak toonden. De waardering van studenten en alumni voor de toegankelijkheid en betrokkenheid van hun docenten is bijzonder groot. Er zijn meerdere voorbeelden ter sprake gekomen van docenten die studenten helpen met het vinden van stages, uitwisseling of andere extracurriculaire activiteiten. Het panel beoordeelt de huidige facultaire staf-studentratio van 1:27 als relatief gunstig. De relatief gunstige staf-studentratio lijkt echter de komende periode niet verzekerd, gezien de teruglopende instroom in een aantal opleidingen binnen de faculteit de afgelopen jaren. De kleine studentenaantallen binnen de notariële opleidingen dragen uiteraard ook bij aan de ervaren kleinschaligheid. Het panel concludeert dat de docentkwaliteit in beide opleidingen goed is.

Studeerbaarheid, studiebegeleiding en informatievoorziening

De rendementen van beide opleidingen duiden er volgens het panel op dat ze in voldoende mate studeerbaar zijn. In de bacheloropleiding valt ongeveer een derde van de studenten in of aan het eind van jaar één uit. Deze uitval was voorheen iets hoger, maar is in de laatste twee geregistreerde cohorten gedaald tot 15% in 2013 en 24% in 2014. Dat het eerste jaar een selectief karakter heeft, is volgens het panel logisch en te verdedigen. Het studiesucces na de propedeuse is voor verbetering vatbaar, wat volgens de kritische reflectie wordt veroorzaakt door het feit dat studenten de opleiding vaak combineren met de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid, hetgeen leidt tot een langere studieduur. Het gaat hierbij echter steeds om enkele studenten (2 per cohort in de afgelopen jaren). De doorstroom naar de masteropleiding is goed. Vrijwel alle studenten vervolgen hun opleiding aan

de VU. In de masteropleiding is het rendement laag en lijkt een dalende trend te zijn ingezet, hetgeen volgens de kritische reflectie veroorzaakt wordt doordat studenten de opleiding met een andere masteropleiding combineren, zoals Fiscaal Recht of Rechtsgeleerdheid. Het ingevoerde scriptietraject zou hierin verbetering moeten brengen. Het panel heeft geen duidelijke struikelblokken in de programma's gesignaleerd. Het verwacht met de opleiding dat het scriptietraject verbetering van de rendementen en de studeerbaarheid oplevert en adviseert dit nauwgezet te monitoren.

De studiebegeleiding bestaat uit een breed palet aan voorzieningen. Het panel vindt dit een sterk punt van de opleidingen. De begeleiding begint al voor de start van de bacheloropleiding: aspirant-studenten nemen verplicht deel aan een matchingsdag. Dit houdt in dat zij een dag onderwijs volgen en vervolgens een toets. De uitslag hiervan levert een niet-bindend studiekeuzeadvies op. Studenten hebben tijdens de bacheloropleiding zowel een tutor als een mentor. Beiden zijn verbonden aan de notariële opleidingen. De mentor is een ouderejaarsstudent die in het eerste jaar informatie geeft en ervaringen deelt over de opleiding en studeren in het algemeen. Mentoren hebben ook de taak achterblijvende studievoortgang te signaleren. Zij worden begeleid door docenten en studieadviseurs. Tutoren zijn docenten uit de opleiding die een groep studenten begeleiden, onder aansturing van de studieadviseurs. Zij organiseren gezamenlijke activiteiten en hebben een aantal keer per jaar individuele gesprekken over onder meer de studievoortgang. Met ingang van 2016-2017 is het tutoraat uitgebreid naar het tweede en derde jaar van de bacheloropleiding. In deze jaren voeren tutoren minimaal één individueel gesprek met elke student. Ook kunnen studenten van beide opleidingen gebruikmaken van de studieadviseurs. Tijdens het bezoek heeft het panel hier positieve ervaringen over gehoord. Tot slot heeft het panel medewerkers van het Career Office gesproken. Studenten kunnen hier terecht voor advies en contacten op het gebied van stages, solliciteren en startersfuncties. Deze voorziening lijkt nog aan bekendheid te moeten groeien, maar is in opzet volgens het panel een goede toevoeging aan de studiebegeleiding.

Zowel deze diverse vormen van studiebegeleiding als de goede schriftelijke informatievoorziening lijken bij te dragen aan de goede organisatie van de opleidingen. Gedurende het bezoek heeft het panel vernomen dat de informatievoorziening over de opleidingen adequaat is. De digitale leeromgeving Canvas en VUNet blijken naar grote tevredenheid van studenten en docenten te functioneren. Het panel heeft zelf van beide opleidingen vakinformatie op Canvas bestudeerd. Het beeld daarbij is positief: voor elk vak zijn duidelijk de leerdoelen, onderwijsvormen, de relatie met de eindtermen, de inhoud en de toetsing beschreven.

Overwegingen

Het panel heeft uit de stukken en de gesprekken geconcludeerd dat de bachelor- en de masteropleiding Notarieel Recht een degelijk en compleet programma hebben. De concentrische structuur biedt bachelorstudenten een samenhangend overzicht en een adequate basis in het positief recht en metajuridica. Het notariële programma heeft volgens het panel een duidelijke structuur door middel van drie praktijklijnen, die starten in de bacheloropleiding en doorlopen in de masteropleiding. Het integratieve mastervak Estate Planning brengt veel van de opgedane kennis samen en levert volgens het panel een geslaagde vertaling naar de beroepspraktijk op. De kwaliteit van de vakken is volgens het panel goed te noemen. Het panel vindt dat in de opleidingen vrij beperkt aandacht besteed wordt aan het executie-, beslag en faillissementsrecht.

Law in Action behoeft als didactisch concept volgens het panel nog nadere concretisering. Het panel is van oordeel dat het onderwijs in opzet voldoende activerend is, onder meer door het bespreken van casuïstiek en door de kleinschaligheid van de opleidingen. De vrijblijvendheid van het bezoeken van werkcolleges is in de bacheloropleiding volgens het panel echter een punt van zorg. Het niet volgen van werkgroeponderwijs beperkt de ontwikkeling van juridische vaardigheden bij studenten en zou volgens het panel ingeperkt moeten worden. Het panel adviseert verplichte deelname aan de werkcolleges te bevorderen.

Academische en juridische vaardigheden hebben een plek in beide programma's. De vaardighedenlijn bevat in de bacheloropleiding goede training in argumentatieleer, schrijf- en pleitvaardigheid.

Studenten schrijven in beide opleidingen meerdere papers. Het vak Pleitoefening is volgens het panel sterk opgezet en biedt studenten een goede theoretische en praktische training op dit vlak.

Voor beide opleidingen geldt dat het academische karakter duidelijk gestalte krijgt. In de bacheloropleiding is er een stevige academische kern. Ook in de positiefrechtelijke vakken blijkt uit de studiematerialen dat studenten worden aangezet tot academische reflectie en dat zij zicht krijgen op rechtswetenschappelijk onderzoek. De opleidingen leiden op voor een duidelijke beroepspraktijk en slagen er goed in de koppeling hiermee te leggen.

De opleidingen worden verzorgd door goede en toegewijde docenten. Zij zijn zeer betrokken bij hun studenten. Deze goede contacten tussen studenten en docenten zijn een kracht van de faculteit die volgens het panel te prijzen is. De informatievoorziening is duidelijk en de studiebegeleiding is goed georganiseerd. De opleidingen zijn voldoende studeerbaar.

Conclusie

Bacheloropleiding Notarieel Recht: het panel beoordeelt Standaard 2 als 'voldoende'.

Masteropleiding Notarieel Recht: het panel beoordeelt Standaard 2 als 'voldoende'.

Standaard 3: Toetsing

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Toelichting:

De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk. De examencommissie van de opleiding borgt de kwaliteit van de tentaminering en examinering.

Bevindingen

De toetsing binnen de opleidingen Notarieel recht volgt het universitaire toetsbeleid zoals dat is vastgelegd in het 'Handboek Onderwijskwaliteit'. De faculteit heeft dit na overleg met de examencommissie geconcretiseerd in de Nota Toetsbeleid (2013). Hierin staat beschreven dat toetsing dient te voldoen aan kwaliteitseisen met betrekking tot onder meer validiteit, betrouwbaarheid, transparantie en effect op het leerproces. Voor tentamens is door de examencommissie een Nota Kwaliteitsbewaking tentamens Faculteit der Rechtsgeleerdheid vastgesteld (herzien in 2017) waarin onder andere uiteengezet is op welke wijze en in welke frequentie de commissie de afgenomen tentamens op kwaliteit beoordeelt.

Het systeem van toetsing binnen de faculteit behelst onder meer een toetsplan per opleiding. Dit wordt opgesteld door de opleidingsdirecteur en beschrijft hoe de eindtermen getoetst worden in de verschillende vakken en door middel van welke toetsvorm(en). Toetsen worden door meerdere docenten, onder verantwoordelijkheid van de vakcoördinator, opgesteld. De opleidingsdirecteur bepaalt bij vaststelling van de studiegids of de toetsing aansluit bij het toetsplan. De toetsvorm wordt verder uitgewerkt in een toetsmatrijs of toetsverantwoording. Deze komt in het toetsdossier van het vak, waarin onder andere ook een antwoordmodel, cijferlijst, analyse van resultaten en studentevaluaties zijn opgenomen. Scripties worden altijd door twee beoordelaars onafhankelijk van elkaar beoordeeld. Tot slot heeft de examencommissie criteria opgesteld voor examinerbevoegdheden. Deze zijn uitgewerkt in een systeem met bevoegdheden om vakcoördinator te mogen zijn (en dus verantwoordelijkheid te dragen voor toetsconstructie), om bachelorscripties te begeleiden en beoordelen en om masterscripties te begeleiden en beoordelen.

De faculteit investeert in professionalisering op het gebied van toetsing. Bewustzijn en kennis van toetsmaatregelen onder stafleden worden gestimuleerd door middel van workshops en trainingen. Ook binnen de BKO- en SKO-trajecten komt het onderwerp toetsing aan de orde.

Het panel is onder de indruk van het toetsstelsel binnen de faculteit en de adequate maatregelen die van kracht zijn om de kwaliteit van toetsing en beoordeling te stimuleren en waarborgen. Het

toetsplan ziet er gestructureerd en duidelijk uit. De toetsdossiers die het panel heeft bestudeerd waren nog niet allemaal compleet, maar de opzet is goed en er blijkt door de examencommissie ook op te worden gestuurd om deze te completeren. Uit de gesprekken met het management, de staf en studenten van de opleidingen concludeert het panel dat het toetsstelsel naar tevredenheid van de verschillende betrokkenen functioneert. Het panel vond bevestiging van deze positieve houding ten opzichte van het toetsbeleid in de door hen bestudeerde beoordelingsformulieren van scripties. Deze waren over het algemeen zorgvuldig en grondig ingevuld door de betreffende beoordelaars. Het panel is tevreden met het brede draagvlak voor het facultaire toetsbeleid en ziet dit als indicator voor de heersende kwaliteitscultuur binnen de faculteit.

Studenten zijn positief over de transparantie met betrekking tot de toetsing. Zij weten wat er van hen verwacht wordt en welke deadlines er gelden. Een suggestie van het panel is om met een team van begeleiders richtlijnen te formuleren voor de beoordeling van scripties: wat zijn de verwachtingen waar studenten aan moeten voldoen om een 6, een 7 of een 8 te halen? Dit kan niet alleen de vergelijkbaarheid van de beoordelingen ten goede komen, het kan studenten ook stimuleren en uitdagen wanneer zij een concreet beeld hebben van wat er onder een goede scriptie wordt verstaan.

De opleidingen kennen voldoende variatie waar het de toetsvormen betreft. In de kritische reflecties is een overzicht opgenomen van de gehanteerde toetsvorm(en) per programmaonderdeel. De meeste vakken worden door middel van een schriftelijk tentamen met open vragen getoetst. Tevens schrijven studenten in beide opleidingen een aantal papers en schrijfp opdrachten als (verplichte) voorbereiding op de colleges. In de vakken Erfrecht 1, Pleitoefening (beide bachelor), Grondgebruikrecht en Estate planning (beide master) worden ook mondelinge vaardigheden getoetst.

De scriptie is uiteraard ook een schriftelijk werkstuk. Zoals beschreven onder Standaard 2 ontvangen studenten gedurende het scriptietraject feedback op hun schrijfvaardigheid. Er is geen mondelinge presentatie verbonden aan de scriptie. Het panel acht dit een gemiste kans. Mondelinge presentatie van het onderzoek, al dan niet in groepsverband, zou als toetsmoment benut kunnen worden en een additioneel leermoment voor studenten kunnen creëren. Wel wordt de scriptiebeoordeling aan de student medegedeeld door middel van een gesprek. Dit verhoogt volgens het panel de acceptatie van de gegeven beoordeling, hetgeen de student in staat stelt om objectiever na te denken over deze beoordeling en de daaraan ten grondslag gelegen overwegingen.

Examencommissie

De kwaliteit van toetsing binnen de opleidingen wordt gewaarborgd door de facultaire examencommissie. Deze heeft zes leden, waaronder één extern lid: een toetsdeskundige. De leden vertegenwoordigen de verschillende disciplines binnen de faculteit. De examencommissie wordt ondersteund door twee ambtelijk secretarissen. Leden van de examencommissie hebben scholing gehad met betrekking tot hun taken en verantwoordelijkheden.

Tijdens het bezoek is het panel duidelijk geworden dat de examencommissie controle heeft over alle aspecten van toetskwaliteit. Zo heeft de examencommissie een eigen analyse-instrument ontwikkeld waarmee de betrouwbaarheid van tentamenitems direct na afname beoordeeld kan worden. Wanneer op basis van deze analyse geconcludeerd wordt dat de betrouwbaarheid van bepaalde items niet voldoet, kan nog vóór de vaststelling van de resultaten de cesuur worden gecorrigeerd. Deze analyses vinden steekproefsgewijs plaats, en wanneer vakevaluaties of opvallende tentamenuitslagen daar aanleiding toe geven. De examencommissie bespreekt dit met betreffende docenten. Het is de ervaring van de examencommissie dat het gebruik van dit analyse-instrument een kwaliteitsslag heeft opgeleverd doordat veel docenten op deze manier meer inzicht hebben gekregen in hoe men goede items formuleert.

Voorts neemt de examencommissie tweejaarlijks steekproeven van scripties en van toetsdossiers en levert zij op verzoek van vakcoördinatoren advies over concept-tentamens. Ook het eerdergenoemde

beleid rondom de toekenning van examinerbevoegdheid is volgens het panel een stevig instrument in de borging van de toetskwaliteit en voor de realisatie van de eindtermen.

Het panel concludeert dat de examencommissie een duidelijk beeld heeft van haar taken en verantwoordelijkheden en dat de leden hard werken om de kwaliteit van toetsing in de gehele faculteit te borgen. Het panel waardeert de wijze waarop de examencommissie een goede balans probeert te bewaken tussen enerzijds proactief en krachtig toezien op de toetskwaliteit en anderzijds niet onnodig veel capaciteit van de commissie en van docenten besteden aan niet-onderwijsinhoudelijke activiteiten.

Overwegingen

Het panel constateert dat de toetsing binnen de opleidingen Notarieel Recht gevarieerd is: studenten maken met name schriftelijke tentamens, maar schrijven ook een aantal papers en geven verschillende typen presentaties. De faculteit heeft een goed functionerend systeem van toetsing, waarvan het panel onder de indruk is, en toetsing binnen de opleidingen Notarieel Recht is daarmee in overeenstemming. De opleidingen hebben een toetsplan, waarmee de opleidingsdirecteur de toetsing van de eindtermen bewaakt. De faculteit heeft een goed systeem van toekenning van examinerbevoegdheden en de kwaliteit van beoordeling van scripties is met diverse maatregelen geborgd. Een mondelinge presentatie van de scriptie zou overwogen kunnen worden om een additioneel leermoment voor studenten te creëren. De examencommissie heeft, zo concludeert het panel, een duidelijk beeld van haar taken en verantwoordelijkheden. Zij voert deze proactief en weloverwogen uit en heeft duidelijk controle over de toetskwaliteit.

Conclusie

Bacheloropleiding Notarieel Recht: het panel beoordeelt Standaard 3 als 'goed'.

Masteropleiding Notarieel Recht: het panel beoordeelt Standaard 3 als 'goed'.

Standaard 4: Gerealiseerde eindkwalificaties

De opleiding toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting:

Het gerealiseerde niveau blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Het panel heeft voorafgaand aan het bezoek vijf bachelor- en vijf masterscripties bestudeerd. De door het panel bestudeerde bachelorscripties zijn van een niveau dat demonstreert dat studenten de doelstellingen van de opleiding realiseren. Studenten laten in hun scriptie zien dat zij over de benodigde vaardigheden beschikken om een juridische analyse uit te voeren. Uit het feit dat sommige scripties in eerste instantie met een onvoldoende zijn beoordeeld, concludeert het panel dat de opleiding een duidelijke ondergrens hanteert voor het vereiste niveau van de scripties.

De masterscripties die het panel heeft bestudeerd, laten in inhoud en kwaliteit ook zien dat de opleiding ten volle aan zijn doelstelling beantwoordt. Het niveau is volgens het panel uitstekend te noemen. Er is in meerdere van deze scripties sprake van een rechtsvergelijkend perspectief op het bestudeerde onderwerp.

Het panel vindt bij de meeste scripties van de masteropleiding en ook bij enkele bachelorscripties dat deze eerder onder- dan overgewaardeerd zijn. Enkele hoog beoordeelde scripties waren in de ogen van het panel inderdaad van een hoog niveau. Dit ziet het panel als een indicatie dat de opleiding studenten in staat stelt om te excelleren.

Afgestudeerden van de bacheloropleiding stromen in de regel door naar de masteropleiding. Na de masteropleiding gaan de meeste alumni aan de slag als kandidaat-notaris, belasting- of vastgoedadviseur. Het panel heeft met alumni van de masteropleiding gesproken. Zij waren bijzonder enthousiast over de opleiding en vonden dat deze hen in voldoende mate had voorbereid op de arbeidsmarkt. Zij gaven aan in de praktijk veel profijt te hebben van de verschillende schrijfp opdrachten in de opleiding. Het panel concludeert uit de gesprekken met alumni en uit de bestudeerde eindwerken dat de opleiding studenten in voldoende mate voorbereiden op de beroepspraktijk.

Overwegingen

Het panel concludeert op basis van de bestudeerde eindwerken en van de gesprekken met studenten en alumni van de opleidingen dat de studenten bij het afronden van hun opleiding in voldoende mate de eindtermen van de opleidingen realiseren. De scripties zijn van voldoende tot uitstekend niveau. Bacheloralumni zijn in voldoende mate voorbereid op een masteropleiding. De masterscripties bevatten goede rechtsvergelijkende elementen en zijn eerder onder- dan overgewaardeerd. Afgestudeerden zijn zeer positief over hun opleiding en het panel concludeert dat de masteropleiding hen in voldoende mate heeft voorbereid op de beroepspraktijk.

Conclusie

Bacheloropleiding Notarieel Recht: het panel beoordeelt Standaard 4 als 'voldoende'.

Masteropleiding Notarieel Recht: het panel beoordeelt Standaard 4 als 'voldoende'.

ALGEMEEN EINDOORDEEL

De bachelor- en masteropleiding Notarieel recht van de VU zijn beide adequate notariële opleidingen die in hun opzet en uitvoering voldoen aan nationale en internationale eisen. Het panel spreekt zijn waardering uit dat de Faculteit deze notariële opleidingen in stand houdt ondanks de betrekkelijk geringe instroom. Het is van belang dat de notariële opleiding aan meerdere juridische faculteiten in het land aangeboden wordt. De opleidingen bieden een gedegen programma dat studenten in combinatie goed voorbereidt op een functie als (kandidaat-)notaris. De opleidingen hebben een duidelijke samenhang vanuit drie praktijklijnen en een vaardighedenlijn. In de masteropleiding komen deze goed samen. Wel vindt het panel de aandacht voor het executie-, beslag- en faillissementsrecht beperkt. Het concentrische programma van de bacheloropleiding is samenhangend en goed opgebouwd. Er is voldoende aandacht voor vaardigheden, behalve voor de Engelse taalvaardigheid; deze zou, gezien de maatschappelijke ontwikkelingen, een duidelijkere plaats in het programma verdienen. De faculteit profileert zich met *Law in Action*: studenten dienen de samenhang tussen het recht en de samenleving te herkennen en hier kritisch op te reflecteren. Het panel vindt dit een passende doelstelling. In de bacheloropleiding krijgt deze onder meer gestalte in de stevige academische kern, onder meer in het vak Notariswet, waarin de maatschappelijke functie van de notaris aan de orde komt. Ook de studievereniging draagt actief bij aan de invulling van het profiel. Wel oordeelt het panel dat deze profilering in de didactische invulling van het curriculum nadere concretisering behoeft. De opleidingen hebben een duidelijk academisch karakter en kennen tevens een goede koppeling naar de beroepspraktijk. In de masteropleiding is het vak Estate Planning volgens het panel zeer goed opgezet: het slaagt erin de eerder verworven kennis geïntegreerd terug te laten komen en deze te koppelen aan de praktijk waarin deze kennis dient te worden toegepast. Het onderwijs in de opleidingen bestaat uit passende werkvormen, maar zou in de bacheloropleiding een meer verplichtend karakter mogen hebben om zo te garanderen dat alle studenten genoeg oefening hebben in juridische en academische vaardigheden. Het onderwijs wordt verzorgd door betrokken en vakinhoudelijk goede docenten. Kenmerkend voor de opleidingen is de door studenten ervaren persoonlijke, kleinschalige sfeer en grote betrokkenheid van de docenten. Er is veel studiebegeleiding en de informatievoorziening is goed georganiseerd. De opleiding is studeerbaar, al zouden de rendementen verbeterd kunnen worden. De toetsing is duidelijk aan de maat. De faculteit heeft een goed toetsbeleid en een sterk functionerende examencommissie. Het

toezicht op de toetskwaliteit en op de realisatie van de eindtermen van de opleidingen is goed vormgegeven. Uit de eindwerken van studenten en hun doorstroming naar masteropleiding en arbeidsmarkt blijkt dat zij de beoogde eindtermen in voldoende mate realiseren.

Conclusie

Het panel beoordeelt de *bacheloropleiding Notarieel Recht* als 'voldoende'.

Het panel beoordeelt de *masteropleiding Notarieel Recht* als 'voldoende'.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: CURRICULA VITAE VAN DE PANELLEDEN

Em. prof. mr. I.F. (Ige) Dekker (voorzitter) is emeritus hoogleraar Internationaal Institutioneel Recht aan de Universiteit Utrecht. Na zijn afstuderen in 1974 vervulde hij diverse functies aan de Rijksuniversiteit Groningen, de Vrije Universiteit Amsterdam, Universiteit Twente en Universiteit Utrecht. Hij heeft ervaring als onderwijsdirecteur bij de Universiteit Twente en de Universiteit Utrecht en was in Utrecht zes jaar lang hoofd van het departement Rechtsgeleerdheid. Sinds zijn pensionering in 2015 heeft hij (tijdelijke) advies- en bestuurlijke functies bij de Universiteit Utrecht en de Open Universiteit. Zijn vakgebied is het internationaal en Europees recht, met een bijzondere belangstelling voor het recht van internationale organisaties, het internationaal oorlogsrecht, het internationaal investeringsrecht en de theoretische grondslagen van het internationale recht. Hij publiceerde over de juridische betekenis van structureel geweld, de Europese Unie als rechtseenheid, de aansprakelijkheid van internationale organisaties, het internationale misdrijf van agressie, de internationale rechtspraak over internationale organisaties en recente ontwikkelingen in het investeringsrecht.

Prof. dr. mr. P.P.T. (Paul) Bovend'Eert (vice-voorzitter) studeerde Nederlands recht aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, waar hij in 1988 promoveerde. In 1999 werd hij hoogleraar Staatsrecht aan diezelfde instelling, inmiddels de Radboud Universiteit. Hij doceert in de masteropleiding Politiek en Parlement (Faculteit der Letteren) en aan de Academie voor de Wetgeving in Den Haag. Van 1995 tot 2001 en van 2008 tot 2010 was hij vice-decaan en van 2010 tot 2014 decaan Onderwijs van de Nijmeegse Faculteit der Rechtsgeleerdheid. In zijn wetenschappelijk onderzoek ligt een sterke nadruk op vraagstukken van institutioneel staatsrecht, meer in het bijzonder betreffende de regering, het parlement en het parlementaire stelsel, de rechterlijke organisatie en de constitutionele positie van de Koning. Hij heeft diverse onderzoeksprojecten uitgevoerd over het proces van wetgeving in het Nederlandse parlement en in het *US Congress*. In 2017 maakt hij deel uit van een door de ministerraad ingestelde adviescommissie betreffende ontwikkelingen rond het inkomen van de Koning. Hij publiceert veelvuldig. Van zijn hand is onder meer het handboek *Inleiding Constitutioneel recht* verschenen.

R.P.M.G. (Robert) van den Boorn LLB (studentlid) is masterstudent Nederlands Recht, specialisatie Handels- en ondernemingsrecht, aan Maastricht University. In 2017 behaalde hij zijn bachelordiploma Rechtsgeleerdheid aan diezelfde universiteit. Robert van den Boorn is actief als studentlid van de Opleidingscommissie Nederlands Recht, lid van het Studentenberaad van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid en als student-tutor. Hij is tevens werkzaam als buitengriffier bij de Rechtbank Limburg, beide zittinglocaties, sector Privaatrecht.

Prof. dr. mr. A.L.B. (Aurelia) Colombi Ciacchi studeerde aan de universiteiten van Triëst (Italië) en Kiel (Duitsland). Ze promoveerde in 1998 aan de universiteiten van Triëst en Bergamo (Italië) en in 2004 aan Bucerius Law School (Duitsland). Sindsdien is ze als onderzoeker aan diverse internationale universiteiten verbonden geweest, waaronder die in Rome, Kiel, Bremen en Oxford. Sinds 2010 is ze hoogleraar Law and Governance aan de Rijksuniversiteit Groningen, waar ze tot 2016 academisch directeur was van het Groningen Centre for Law and Governance. Haar onderzoek richt zich op Europees recht, rechtsvergelijking en de doorwerking van fundamentele rechten in het Europese privaatrecht. Van haar hand zijn vele publicaties verschenen in boeken en internationale vaktijdschriften. Aurelia Colombi Ciacchi is hoofdredacteur van het vaktijdschrift *European Journal of Comparative Law and Governance*.

Dr. mr. W.H.F.M. (Wouter) Cortenraad studeerde Rechten aan de University of Toronto (Canada) en Maastricht University, waar hij in 1999 promoveerde. Hij heeft gewerkt als bedrijfsjurist bij Shell Internationale Petroleum Maatschappij B.V. in Den Haag (1991-1995) en als advocaat bij Allen & Overy LLP in Amsterdam (1995-2000). In 2000 werd Wouter Cortenraad benoemd tot rechter, aanvankelijk voor de Rechtbank Utrecht en sinds 2005 voor het Gerechtshof Amsterdam, vanaf 2009 in de rang van senior raadsheer. In deze functies behandelt en behandelde hij uiteenlopende zaken op het gebied van het consumentenrecht, het arbeidsrecht, het burgerlijk recht en het handelsrecht,

met inbegrip van het financiële recht. Naast zijn reguliere werkzaamheden treedt Cortenraad regelmatig op als arbiter in nationale en internationale arbitrages onder auspiciën van het Nederlands Arbitrage Instituut te Rotterdam.

Prof. dr. P.H.J. (Peter) Essers werd na zijn studie Fiscale Economie (adjunct-)inspecteur van 's Rijksbelastingen bij het Ministerie van Financiën in Den Haag. In 1984 werd hij universitair docent Belastingrecht aan Tilburg University, waar hij in 1989 promoveerde. Hij werd in 1991 benoemd tot hoogleraar Belastingrecht aan Tilburg University. Sinds dat jaar is hij ook voorzitter van de vakgroep Belastingrecht van Tilburg Law School. Van 1998 tot 2012 was hij decaan van de Rechtenfaculteit van Tilburg University. Hij was namens het CDA Lid van de Eerste Kamer (2003-2015), waar hij tevens voorzitter van de commissie Financiën was. Hij is voorzitter van het Academic Committee of European Association of Tax Law Professors en lid van het Executive Committee van deze organisatie. Sinds mei 2017 is hij voorzitter van de Vereniging voor Belastingwetenschap.

Prof. dr. L.J. (Larissa) van den Herik studeerde aan de Vrije Universiteit in Amsterdam, waar ze in 2005 promoveerde. Sindsdien is ze verbonden aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden, waar ze vice-decaan en hoogleraar Internationaal Publiekrecht is bij het Grotius Centre for International Legal Studies. Haar onderzoeks- en expertisegebieden zijn internationale vrede en veiligheidsrecht, met een focus op de VN-sancties en terrorisme, internationaal strafrecht en in het bijzonder genocide en misdaden tegen de menselijkheid en plundering van natuurlijke hulpbronnen, alsmede de rol van nationale rechtbanken en vraagstukken van aansprakelijkheid van bedrijven in het internationaal strafrecht. Van den Herik is voorzitter van de ILA Study Group on UN Sanctions and International Law en vicevoorzitter van de Commissie van Advies inzake Volkenrechtelijke Vraagstukken (CAVV) voor de Nederlandse regering, onder meer op het gebied van drones, digitale oorlogvoering, humanitaire hulpverlening en autonome wapensystemen. Daarnaast is ze redacteur van de boekenreeks *Cambridge Studies in International and Comparative Law*.

Em. prof. dr. mr. G.E. (Gerrit) van Maanen is emeritus en honorair hoogleraar Privaatrecht aan Maastricht University. Hij studeerde Nederlands recht en wijsbegeerte aan de Rijksuniversiteit Groningen waar hij in 1986 promoveerde. In 1989 werd hij benoemd tot hoogleraar Privaatrecht aan Maastricht University. Hij is gedurende vele jaren nauw betrokken geweest bij de ontwikkeling en evaluatie van het onderwijs in de Juridische Faculteit, als voorzitter van de opleidingscommissie Nederlands Recht en later als opleidingsdirecteur. Gerrit van Maanen is gespecialiseerd in het privaatrecht, in het bijzonder het eigendomsrecht, onrechtmatige daad en overheidsaansprakelijkheid. Van 2002 tot 2011 was hij hoofdredacteur van *Het Nederlands Tijdschrift voor Burgerlijk Recht*. Momenteel is hij werkzaam als raadsheer-plaatsvervanger in het Gerechtshof Den Bosch en als onafhankelijk adviseur voor verschillende organisaties.

Em. prof. dr. mr. T.A. (Theo) de Roos is emeritus hoogleraar Strafrecht aan Tilburg University. Hij studeerde Rechten aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Na zijn afstuderen in 1972 werkte hij als docent Recht bij de Sociale Academie De Horst in Driebergen. Theo de Roos promoveerde in 1987 aan de Rijksuniversiteit Utrecht. Van 1977 tot 2010 werkte hij als advocaat bij De Roos & Pen advocaten in Amsterdam. Daarnaast was hij hoogleraar Strafrecht, van 1990 tot 1997 aan de Rijkuniversiteit Limburg, van 1997 tot 2005 aan de Universiteit Leiden en van 2005 tot zijn pensionering in 2013 aan de Universiteit van Tilburg. Sinds 2013 is hij raadsheer-plaatsvervanger in het Gerechtshof Den Bosch. Ook doceert hij aan de beroepsopleiding van de Nederlandse orde van advocaten, de Academie voor de Rechtspraak, het Studiecentrum Rechtspleging en OSR Juridische Opleidingen en is hij actief in diverse commissies op het gebied van recht en rechtspraak.

BIJLAGE 2: DOMEINSPECIFIEK REFERENTIEKADER

Inleiding

Voor u ligt het herziene Domeinspecifiek Referentiekader Rechtsgeleerdheid. Dit kader schetst de uitgangspunten van waaruit opleidingen invulling geven aan hun curricula. Het geeft aan wat mag worden verwacht van de inhoud en het niveau van opleidingen, wat opleidingen beogen te bereiken en wat de maatschappij derhalve kan verwachten van een afgestudeerde bachelor- en masterjurist. Het kader is nadrukkelijk geschreven voor de wetenschappelijke bachelor- en masteropleidingen, die op basis van door hun zelf gekozen eindkwalificaties tot de Visitatiegroep Rechtsgeleerdheid behoren of, in het kader van een zogenaamde Toets nieuwe opleiding, willen gaan behoren.

Het kader geeft geen uitputtende lijst aan van rechtsgebieden of juridische relevante aandachtsgebieden waartoe die opleidingen zich zouden moeten beperken. Evenmin rangordes, antwoorden op methodologische discussies of de wijze waarop een opleiding invulling geeft aan beroepseisen. Elke opleiding geeft zelf aan waar zij denkt te staan op die grote rechtsgeleerde wereldkaart. Formeel doet zij dat in de onderwijs- en examenregeling, materieel in de documenten die aan visitatiecommissies worden aangeboden bij het verzoek tot beoordeling van een opleiding ten behoeve van accreditatie.

Wat wel wordt aangetroffen is een blauwdruk van hetgeen de wetenschap en maatschappij mag verwachten van een afgestudeerde, academisch opgeleide jurist - en dus van een juridische opleiding - in termen van kennis, attitude en vaardigheden. Dat het kader is herzien betekent geenszins dat de onder het oude kader aangeboden opleidingen niet meer van deze tijd zouden zijn. In tegendeel, ook het vorige kader droeg de opleidingen al op om open te staan voor nieuwe ontwikkelingen zoals de mondialisering van de maatschappij en de informatisering van de samenleving. Nadrukkelijker dan voorheen zijn in dit kader de kennis, attitude en vaardigheden die met hedendaagse ontwikkelingen samenhangen omschreven en worden opleidingen uitgedaagd daar in hun doestellingen en eindkwalificaties ook blijk van te geven.

Het Disciplineoverleg Rechtsgeleerdheid denkt met dit Domeinspecifiek Referentiekader enerzijds de visitatiecommissies die de komende jaren opleidingsbeoordelingen moeten uitvoeren binnen de Visitatiegroep een adequate basis te hebben aangereikt om die beoordeling te kunnen uitvoeren. Anderzijds geeft het de noodzakelijke ruimte om een eigen, zo men wil onderscheidend, gezicht te geven aan de afzonderlijke opleidingen die in deze breed samengestelde Visitatiegroep worden aangeboden.

Utrecht, december 2015

Namens disciplineoverleg Raad van Decanen Rechtsgeleerdheid,

Prof.mr. A.M. Hol,
voorzitter

Totstandkoming

Op 18 december 2015 heeft het disciplineoverlegorgaan Raad van Decanen Rechtsgeleerdheid (RDR) dit domeinspecifiek referentiekader vastgesteld, ten behoeve van opleidingsbeoordelingen van de Visitatiegroep WO Rechtsgeleerdheid. Het betreft een gezamenlijk kader domeinspecifieke eisen voor alle rechtsgeleerde bachelor- en masteropleidingen die de juridische faculteiten van de Nederlandse universiteiten aanbieden. Voorliggend domeinspecifiek referentiekader vervangt het referentiekader dat in december 2009 door de toenmalige Raad van Decanen Rechtsgeleerdheid is vastgesteld.

Onder opleiding wordt hierna uitsluitend verstaan: een opleiding die is opgenomen in het Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs (CROHO). Waar hierna over 'jurist' wordt gesproken, wordt bedoeld op de academisch opgeleide juristen, tenzij anders vermeld.

1. Rechtswetenschappelijke opleidingen en beroepen in maatschappelijke context

Rechtsgeleerde bachelor- en masteropleidingen hebben tot doel disciplinebekwame en maatschappelijk betrokken juristen op te leiden en te vormen, met een kritische, academische geest, die in staat zijn zelfstandig probleemsituaties te ontleden teneinde een oplossing te formuleren. Daartoe moeten zij analytisch, kritisch evaluatief, maar ook synthetisch kunnen denken. Het wetenschappelijk niveau en de maatschappelijke relevantie van de opleiding moeten zijn gegarandeerd. Communicatieve vaardigheden, informatievaardigheden en onderzoeksvaardigheden hebben nadrukkelijk een plaats in de opleidingen, waarbij voldoende aandacht is voor actuele ontwikkelingen in relatie tot hun maatschappelijke achtergrond. De academische opleiding tot jurist dient als het ware "in context" te worden beschouwd.

De relatie tussen het recht en de samenleving verandert voortdurend. De samenleving is pluriform en kent een mondiale oriëntatie, waardoor zij almaar complexer wordt. Die ontwikkeling geldt ook voor het recht. Het recht bestaat al lang niet meer alleen uit Nederlandse wetgeving en rechtspraak, maar ontstaat evenzeer in interactie met internationale en Europese regelgeving en rechtspraak, via beleidsregels, aanbevelingen, convenanten, zelfregulering, Europese harmonisatie, beïnvloeding door rechtsvergelijking, enzovoorts. Burgers zijn mondig, het aantal rechtsregels blijft groeien en de samenleving is sterk gejuridiseerd. Europese integratie en mondialisering maken Europees recht, internationaal recht steeds belangrijker. De informatiemaatschappij van de 21e eeuw en haar juridische problemen, maar ook de verwachtingen die de samenleving heeft ten aanzien van het recht, trekken zich steeds minder aan van landsgrenzen, terwijl aan de andere kant de traditionele grenzen in juridische en maatschappelijke zin opnieuw aan belang winnen. Een afgestudeerd jurist moet, in welke context hij of zij ook komt te werken, daarom steeds vaker alert zijn op rechtssystemen en rechtsculturen van andere landen.

Binnen de visitatiegroep Rechtsgeleerdheid worden opleidingen aangeboden die voorzien in de vraag naar academisch breed geschoolde juristen, generalisten, in het bijzonder voor de eerstelijns advisering en beleidsvoorbereiding en overigens op een veelheid aan plaatsen op de arbeidsmarkt. Daarnaast zijn er gespecialiseerde masteropleidingen die voorzien in afgestudeerden die zich kunnen ontwikkelen tot academisch geschoolde specialisten en die zich op hun terrein kunnen meten met hun academische beroepsgenoten waar ook ter wereld. En tot slot zijn er opleidingen juist meer zijn gericht op verbreding van het rechtsgebied waarover de opleiding zich uitstrekt.

Juristen werken in uiteenlopende functies en rollen. Er zijn meer juristen werkzaam buiten de traditionele juridische (toga)beroepen dan daarbinnen. De juridische opleidingen bereiden voor op deze traditionele beroepen, maar evenzeer op een veelheid aan andere werkzaamheden waarvoor academische attitude, kritische analyse, schrijf- en spreekvaardigheid vereist zijn en juridische deskundigheid gewenst is. De juridische opleidingen richten zich daarom niet alleen op de beroepsvereisten voor advocatuur, rechterlijke macht, fiscaliteit en notariaat, de zogenaamde togaberoepen, ook al vormen de beroepsvereisten de kern van bepaalde opleidingen. Alle opleidingen streven een goede afstemming na met de arbeidsmarkt door het onderhouden van contacten met het afnemend beroepenveld. Dat gebeurt onder meer via contacten met

beroepsorganisaties en werkgevers, door middel adviesraden, met alumni, met gastdocenten, stages en loopbaanoriëntatie. Daarnaast moet een bachelorjurist voor wat betreft (onderzoeks)vaardigheden voldoende zijn toegerust om in beginsel te kunnen worden toegelaten tot een rechtsgeleerde (onderzoeks)master en een masterjurist tot een promotietraject, ook al kiest slechts een heel klein deel van de afgestudeerden voor een carrière als onderzoeker.

In de ruim tien jaar dat de bachelor-masterstructuur bestaat heeft zich geen nadrukkelijk beroepsperspectief voor de academisch opgeleide bachelorjurist ontwikkeld en bestaat er geen duidelijk identificeerbare arbeidsmarkt voor afgestudeerden met uitsluitend een academische bacheloropleiding (LL.B). Veel afgestudeerde bachelors werken in een juridisch relevante omgeving, maar daaruit is vooralsnog geen vertaalslag te maken die noodzaakt tot specifieke beroepsvaardigheidseisen voor een bacheloropleiding. De arbeidsmarkt voor academisch opgeleide juristen geeft nog steeds de voorkeur aan juristen met een afgeronde masteropleiding. Veruit de meeste studenten in de universitaire juridische opleidingen kiezen er daarom voor om na een bacheloropleiding ook een masteropleiding af te ronden. Niet alleen vanwege het verruimde arbeidsmarktperspectief, maar ook omdat het een wettelijke eis is voor de toegang tot de togaberoepen.

Ook bacheloropleidingen streven er niettemin naar om studenten voor te bereiden op hun toekomstig bestaan als jurist. Dat kan door die beroepspraktijk herkenbaar te doen zijn in de inhoud en de samenstelling van het onderwijsprogramma, maar ook via extracurriculaire activiteiten en loopbaanvoorbereiding.

Een 'jurist' is met de komst van juridische HBO-opleidingen niet meer als vanzelfsprekend iemand met een universitair getuigschrift dat kwalificeert voor de traditionele juridische beroepen (zittende en staande magistratuur; advocatuur; notariaat, belastingadviseur); een meester in de rechten (mr.).

Hoewel ook de juristen met een HBO-opleiding de titel Bachelor of Laws (LL.B) mogen voeren, is er een duidelijk verschil tussen de HBO-opleidingen en de academische rechtswetenschappelijke opleidingen. Het onderscheidend kenmerk is dat in wetenschappelijke (juridische) opleidingen de fundamentele worden gelegd voor het eigen maken van de methode van rechtswetenschappelijk onderzoek, zoals tot uiting gebracht in de eindkwalificaties van de opleidingen. Dit komt vooral naar voren in de inhoud van het programma, de diepgang en de wijze waarop het recht wordt benaderd. De academische bachelor- en masteropleidingen richten zich op het opleiden van juristen die onafhankelijk en kritisch hebben leren denken, die niet alleen antwoorden op vragen leren vinden, maar evenzeer vragen blijven stellen bij de antwoorden. De toegang tot de traditionele togaberoepen is wettelijk geregeld en vereist zowel een academische bachelorgraad (LL.B) als de graad Master of Laws (LL.M).¹

De LL.M-jurist zal in Nederland – en met name in de uitoefening van genoemde togaberoepen – in de meeste gevallen de equivalente titel meester in de rechten (mr.) voeren.

2. Mogelijkheden tot (inter)nationale vergelijking

Zowel buiten als binnen Europa worden rechtswetenschappelijke opleidingen gekenmerkt door hun zeer uiteenlopende inbedding en structuur, grote verschillen in toelating en studieduur. Daarnaast kennen alle landen afzonderlijke regelgeving ten aanzien van de toegang voor afgestudeerde juristen tot de advocatuur, rechterlijke macht, fiscaliteit en notariaat, welke van invloed is op de oriëntatie en het beoogde eindniveau. Curricula van opleidingen kunnen uiteraard worden vergeleken, maar een serieuze internationale benchmark van doelstellingen, niveau en oriëntatie van rechtswetenschappelijke opleidingen is vooralsnog niet mogelijk.

¹ Bij Koninklijk besluit van 18 september 2008 (Stb. 2008, 383) de beroepsvereisten voor advocatuur en rechterlijke macht, en notaris gewijzigd in verband met de gelijkstelling in het kader van de vereisten voor toetreding tot gereguleerde juridische beroepen, van de aan een hogeschool verkregen graad Bachelor, bij afronding van de opleiding HBO-rechten met een schakelprogramma, met de aan een universiteit verkregen graad Bachelor op het gebied van het recht. Het schakelprogramma omvat onderwijsseenheden op het gebied van recht die worden aangeboden door een universiteit of de Open Universiteit met een totale studielast van ten minste 60 studiepunten.

De Duitse benchmarkorganisatie CHE staat niet open voor buitenlandse rechtenopleidingen, terwijl dat al wel is gedaan ten aanzien andere disciplines.² Ook het EU-project Tuning Sectoral Framework for Social Sciences leidde niet tot een geharmoniseerde set van eindkwalificaties van en voor juridische opleidingen.³ Er zijn enkele nationale buitenlandse benchmarks van juridische opleidingen beschikbaar, zoals de Benchmarks for Law in Groot-Brittannië, waarin de vereiste kennis, vaardigheden en attitude van bachelors en masters zijn vastgelegd voor visitatie en accreditatie van de opleidingen aldaar.⁴ Bovendien is de bruikbaarheid hiervan voor continentaal-Europese opleidingen beperkt vanwege de grote verschillen tussen de rechtssystemen van Common Law en Civil Law.

De Bologna- en Lissabonakkoorden hebben zeker op de inhoud van het juridisch onderwijs in de EU een harmoniserend effect gehad. In het kader van de toetreding tot de EU hebben nieuwe EU-lidstaten hun opleidingen vaak al op de bachelor-masterstructuur gebaseerd, de oude lidstaten zijn nog doende om hun onderwijssystemen te hervormen en te harmoniseren. Daarbij wordt soms gekozen voor oplossingen die juist de onderlinge vergelijkbaarheid weer bemoeilijken, zoals bijvoorbeeld in Duitsland, dat zich juist naar een gevarieerder opleidingsaanbod door ontwikkelt.⁵ Dit alles leidt tot de conclusie dat een serieuze internationale vergelijking van doelstellingen, niveau en oriëntatie van rechtswetenschappelijke opleidingen vooralsnog niet mogelijk is of in ieder geval niet zinvol is.

Voor wat betreft de vergelijking van opleidingen op nationaal niveau kan worden vastgesteld dat tussen de juridische faculteiten in Nederland veel informatie-uitwisseling en afstemming plaatsvindt, onder andere over onderwijsvernieuwingen, onderzoek, de interpretaties van accreditaties en de invulling van de beroepsvereisten. Er is geregeld landelijk overleg tussen de decanen in de RDR; afgeleid daarvan komen zo nodig de portefeuillehouders onderwijs en de directeurs bedrijfsvoering bij elkaar om onderwijsgerelateerde, organisatorische en financiële onderwerpen te bespreken en ervaringen en gegevens uit te wisselen. Ten slotte vindt er regelmatig landelijk overleg en afstemming plaats op ambtelijk niveau in het Landelijk Overleg Beleidsmedewerkers. De RDR en de afzonderlijke faculteiten doen bovendien hun voordeel met de *good practices* die visitatiepanels constateren en waarvan zij in de beoordelingsrapportages aan de NVAO verslag doen. De RDR is in gesprek met vertegenwoordigers van het divers samengestelde, afnemende beroepenveld. Zo overlegt de RDR met de Raad voor de Rechtspraak en de Nederlandse Orde van Advocaten om ter precisering van de toepasselijke wettelijke bepalingen een standaard vast te stellen voor het 'civiel effect' van juridische opleidingen. Dat gebeurt in de vorm van een convenant.

Er kan derhalve worden gesteld dat enige vorm van nationale *benchmarking* plaatsvindt, doorgaans in een informele sfeer, behalve daar waar het nationale onderwijsvisitaties betreft en de beperkingen met betrekking tot voornoemd convenant. In dat kader voert het discipline-overleg ook formele taken uit.

3. Beroepsvereisten

Bij en krachtens de wet is de toegang tot de rechterlijke macht, de advocatuur en het notariaat geregeld. In de praktijk betekent dit dat er eisen worden gesteld aan de inrichting van bachelor- en masteropleidingen die moeten voorzien in toelating tot vervolgoopleidingen die opleiden voor functies in de rechterlijke macht, de advocatuur, het notariaat en de fiscaliteit.

² Gemeinnütziges Centrum für Hochschulentwicklung: www.che.de.

³ Uit het eindrapport van 2012: 'Consequently, even the proto list of the competences required by students and future practitioners of law are still at this stage no more than embryonic.' Tuning Sectoral Framework for Social Sciences – Final Report, 2008, blz. 45. Zie verder de landenoverzichten in annex 4 behorende bij het rapport (<http://tuningacademy.org/sqf-social-sciences/?lang=en>).

⁴ Er is een herziene versie in concept verschenen: Subject Benchmark Statement Law: Draft for Consultation March 2015

(<http://www.qaa.ac.uk/en/Publications/Documents/SBS-consultation-Law-15.pdf>).

⁵ Neue Wege in der Juristenausbildung, Essen, 2010,

http://www.stifterverband.info/wissenschaft_und_hochschule/lehre/juristenausbildung/.

De opleidingen die voor voorbereiding op de vervolgoopleidingen kiezen, maken dat in hun onderwijs- en examenregeling duidelijk door daarin de wettelijke beroepsvereisten en de nadere precisering ervan in het convenant, als hiervoor beschreven, nadrukkelijk op te nemen. De examencommissies van deze opleidingen zullen daartoe specifieke verklaringen afgeven, op basis waarvan de vervolgoopleidingen kunnen bepalen of een opleiding aan bedoelde eisen voldoet.

4. Eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleidingen

Op basis van nationale en relevante internationale vergelijkingen van eindkwalificaties bij vergelijkbare opleidingen en in een poging een maximale aansluiting te realiseren op het - zeer diverse - beroepenveld, maakt iedere rechtswetenschappelijke opleiding keuzes bij het opstellen van de eindkwalificaties. Deze maken deel uit van de Onderwijs- en Examenregeling (OER) van een afzonderlijke opleiding. Binnen deze eindkwalificaties komen ten minste drie categorieën aan de orde.

A. Kennis en inzicht

De afgestudeerde jurist beheerst de juridische kernleerstukken van het rechtsgebied of de rechtsgebieden waarop de opleiding zich oriënteert. Dat geldt zowel voor de materiële en formele, als voor de historische en theoretische aspecten ervan.

Parate kennis alleen is echter niet voldoende. Opleidingen streven daarom naar het ontwikkelen van 'werkelijk inzicht in het recht' bij hun studenten, in een academische omgeving waarin de 'waaromvragen' kunnen bloeien. Dat betekent dat naast de vorenbedoelde vakinhoudelijke kennis, methoden worden gedoceerd waarmee de nieuwste relevante ontwikkelingen en veranderingen kunnen worden bijgehouden. Inzicht in verschillen tussen grote juridische families (zoals tussen *common* en *civil law*), in de historische en filosofische ontwikkeling van het recht en voor zover de aard van de opleiding dit vereist of toelaat, in de methode van rechtsvergelijking, kunnen worden geïntegreerd in het onderwijs. De afgestudeerde jurist moet aldus in staat zijn om permanent zijn juridische kennis te actualiseren en zich eventueel op nieuwe terreinen te specialiseren.

B. Academische en juridische vaardigheden

Het voorgaande veronderstelt een groeiende nadruk op het verwerven van academische en juridische vaardigheden: (een leven lang) leren en het verwerven van een internationale attitude. Het veronderstelt ook dat de afgestudeerde jurist in staat is te reflecteren op het recht en maatschappelijke vraagstukken kan vertalen naar de taal die het recht hanteert om die vragen op te lossen. Tijdens de opleiding wordt de student gestimuleerd te zoeken naar vragen en problemen én naar antwoorden en oplossingen; hij wordt in staat gesteld een analytisch vermogen te ontwikkelen en hij leert kritisch te denken, te schrijven en te presenteren.

Daarbij is het vermogen om een juridische casus te kunnen formuleren en op te lossen essentieel. De afgestudeerde jurist dient daarvoor in staat te zijn op adequate wijze de relevante feiten te kunnen verzamelen, te verwerken en te waarderen en de rechtsregels daarop toe te passen. Van de jurist wordt verwacht dat hij een maatschappelijk probleem juridisch kan duiden en mogelijke handelingsrichtingen weet te schetsen.

Een jurist moet bovendien in staat zijn juridische kennis en een juridisch oordeel schriftelijk en mondeling aan vakgenoten, maar ook in andere professionele omgevingen over te dragen. Daarmee staat de taal als werkinstrument van de jurist centraal. Een correcte, goede en heldere mondelinge en schriftelijke beheersing van de Nederlandse taal (of van de Engelse taal indien de voertaal van de opleiding (deels) Engelstalig is) is onontbeerlijk. Daarbij dienen studenten tijdens hun opleiding, indien dit voor die opleiding relevant is, gelegenheid te krijgen kennis op te doen van de Engelse juridische terminologie in de huidige maatschappelijke context.

C. Academisch burgerschap / attitude

Tijdens de opleiding moet de aankomende jurist zich de rechtscultuur of de rechtsculturen eigen maken. Hij moet een beroepsethische houding ontwikkelen en zich ervan bewust zijn in welke

maatschappelijke context het recht functioneert en wat, in samenhang daarmee, zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid is. Het onderwijs en de onderwijsomgeving zijn de student hierbij behulpzaam. Het is belangrijk dat het onderwijs zodanig is ingericht dat maatschappelijke interesse wordt gestimuleerd en dat een natuurlijke belangstelling wordt gewekt voor juridische vraagstukken en het juridisch denken, evenals voor de functie van het recht in de samenleving.

5. Eindniveau

Opleidingen dienen op transparante wijze aan te geven hoe studenten in staat worden gesteld het eindniveau te bereiken én op welke wijze studenten kunnen aantonen dat zij het eindniveau hebben bereikt. Daarvoor wordt de basis in de eerste plaats gevormd door de toetsresultaten, werkstukken en presentaties.

Voor de juridische bacheloropleidingen geldt dat het bereikte eindniveau ook wordt weerspiegeld in een bachelorscriptie, bachelorthesis of eindwerkstuk, de benaming doet er niet toe. Het beantwoorden van een rechtsvraag met behulp van erkende rechtswetenschappelijke methoden en het verslag van het uitvoeren van het onderzoek dat daaraan ten grondslag ligt vormen daarvan de kern.

De bachelorthesis - of een andere vorm van eindwerkstuk - heeft niet als doel aan te tonen dat alle eindkwalificaties van de bacheloropleiding zijn behaald. Belangrijke vaardigheden als mondelinge vaardigheden worden daarmee bijvoorbeeld niet getoetst, evenals het inzicht in alle voor de bacheloropleiding relevante rechtsgebieden. Daarnaast speelt ook het gegeven dat in de meeste juridische bacheloropleidingen slechts een relatief gering aantal studiepunten beschikbaar is voor het eindwerkstuk. In de juridische bacheloropleidingen staat doorgaans het opdoen van onderzoeksvaardigheden, in de vorm methoden- en techniekenvakken, niet centraal. Het opdoen van onderzoeksvaardigheden is onderdeel van de algemene academische vorming van juristen en gebeurt vooral bij de behandeling van de afzonderlijke rechtsgebieden. Het staat opleidingen bovendien vrij om accenten aan te brengen die de eigen kleur van een opleiding weergeven. Die kleur zal dan ook tot uitdrukking komen in het eindwerkstuk.

Voor de masterthesis geldt hetzelfde, met het verschil dat het verder ontwikkelen van onderzoeksvaardigheden in de masteropleiding doorgaans een belangrijkere plaats inneemt, alleen al vanwege het feit dat het behalen van iedere juridische master in principe toegang geeft tot een promotietraject. Daarnaast worden er naast de reguliere masteropleidingen ook gespecialiseerde onderzoeksmasters aangeboden, waarin juist het opdoen van onderzoeksvaardigheden centraal staat. Bovendien wordt de ook voor de overige academische beroepspraktijk noodzakelijke verdieping pas in de masterfase bereikt. Dit komt onder andere tot uitdrukking in de plaatsing van de masterthesis in het curriculum, het doorgaans grotere aantal studiepunten dat in de master is ingeruimd voor het eindwerkstuk en de inhoudelijke eisen die daaraan worden gesteld.

6. Algemene kenmerken en doelstellingen van de bachelor- en masteropleidingen

Hierboven is reeds aangegeven dat het opleidingspalet breed is, zowel in aantal, in de gekozen specialisaties als in kleur. Dat neemt niet weg dat juridische opleidingen gemeenschappelijke kenmerken hebben – en moeten hebben. Deze kenmerken hoeven niet bij elke opleiding in dezelfde mate aanwezig te zijn, maar ze moeten in de kern van iedere juridische opleiding wel enige weerklink vinden. Hoe opleidingen dat concreet doen, ligt vast in de Onderwijs- en Examenregeling (OER) van een opleiding.

In rechtswetenschappelijke bacheloropleidingen staan de volgende kenmerken centraal:

- a. de maatschappelijke functie van het recht;
- b. de kernbegrippen van de voornaamste rechtsgebieden binnen het recht: het privaatrecht, het staatsrecht, het bestuursrecht, het strafrecht, het Europees recht, het internationaal recht en, voor fiscale en notariële opleidingen, het belastingrecht;
- c. het recht als samenhangend systeem;

d. de theoretische grondslagen en de historische ontwikkeling van het recht en, voor fiscale en notariële opleidingen, de economische aspecten van het recht.

In rechtswetenschappelijke masteropleidingen wordt de kennis van één of meerdere rechtsgebieden of specifieke onderwerpen daarbinnen, verder verdiept. Centrale kenmerken zijn:

e. de maatschappelijke functie van het (rechts)gebied dat door de opleiding wordt bestreken, de grenzen alsook de betrekkelijkheid ervan;

f. verdieping of verbreding van de kernbegrippen van één of meerdere rechtsgebieden (het privaatrecht, het staatsrecht, het bestuursrecht, het belastingrecht, het strafrecht, het Europees recht en het internationaal recht);

g. de plaats van het bestreken rechtsgebied in het samenhangend systeem van het recht;

h. de theoretische grondslagen en de historische ontwikkeling van het rechtsgebied en, voor fiscale en notariële opleidingen, economische aspecten van het recht.

Met academische juridische opleidingen wordt voorts beoogd:

i. het verwerven van kennis van en inzicht in het recht, waarbij het recht wordt beschouwd mede in zijn Europese, internationale en rechtsvergelijkende context;

j. te reflecteren op de grenzen van het recht, alsook de betrekkelijkheid ervan;

k. het verwerven van academische en juridische vaardigheden. Daaronder wordt in dit kader verstaan:

1. het vermogen om als een academicus over het recht na te denken;

2. het vermogen om met vakgenoten en met niet-juristen vanuit de opgedane kennis en het verkregen inzicht te communiceren, gebruikmakend van een analytische houding en uitstekende spreek- en schrijfvaardigheden;

3. het vermogen tot het toepassen van een relevant wetenschappelijk instrumentarium;

4. het vermogen om deel te nemen aan het wetenschappelijk debat;

5. het vermogen om kennis te vergaren, te waarderen, te verwerken en toe te passen;

6. het vermogen om specifieke kennis op het gebied van het recht toe te passen in een bredere

wetenschappelijke, historische, filosofische, ethische en maatschappelijk-culturele context;

7. het vermogen om kritisch te kunnen omgaan met rechtsregels en rechtspraak en daarbij nieuwe oplossingen te zoeken en te vinden;

8. het vermogen om nieuwe ontwikkelingen en nieuwe rechtsgebieden bij te houden en te exploreren;

9. het vermogen om te gaan met de toenemende mondialisering, Europeanisering en internationalisering van het recht.

l. het ontwikkelen van academisch burgerschap dat besef inhoudt van een beroepsethische houding en bewustwording van de maatschappelijke context waarin het recht functioneert, alsmede de maatschappelijke verantwoordelijkheid die hiermee ontstaat voor de academisch opgeleide jurist.

BIJLAGE 3: BEOOGDE EINDKWALIFICATIES

Bacheloropleiding Notarieel Recht

Dublin descriptoren Bacheloropleiding Notarieel recht		Eindtermen
<i>Kwalificaties bachelor</i>	<i>De afgestudeerde op bachelorniveau</i>	
Kennis en inzicht	Heeft aantoonbare kennis in en inzicht in de deelgebieden van het notariële recht, gebaseerd op de kennis en het inzicht op het niveau van bachelor. Deze kennis biedt een basis of een kans om een originele bijdrage te leveren aan het ontwikkelen en/of toepassen van ideeën, vaak in onderzoeksverband.	1, 2, 3
Toepassen kennis en inzicht	Is in staat om kennis en inzicht en probleemoplossende vermogens toe te passen in nieuwe of onbekende omstandigheden binnen een bredere (of multidisciplinaire) context die gerelateerd is aan het vakgebied; is in staat om kennis te integreren en met minder complexe materie om te gaan.	4, 5, 6, 7, 8
Oordeelsvorming	Is in staat om oordelen te formuleren op grond van onvolledige of beperkte informatie en daarbij rekening te houden met sociaal-maatschappelijke en ethische verantwoordelijkheden, die zijn verbonden aan het toepassen van de eigen kennis en oordelen	9, 10, 11
Communicatie	Is in staat om conclusies, alsmede de kennis, motieven en overwegingen die hieraan ten grondslag liggen, duidelijk en ondubbelzinnig over te brengen op een publiek van specialisten of niet-specialisten.	12, 13, 14, 15
Leervaardigheden	Bezit de leervaardigheden die hem of haar in staat stellen een vervolgstudie aan te gaan met een grotendeels zelfgestuurd of autonoom karakter.	16, 17

Masteropleiding Notarieel Recht

Dublin descriptors Masteropleiding Notarieel recht		Eindtermen
<i>Kwalificaties master</i>	<i>De afgestudeerde master Notarieel recht</i>	
Kennis en inzicht	Heeft aantoonbare kennis en inzicht in het recht in het algemeen en het notariële recht in het bijzonder, gebaseerd op de kennis en het inzicht op het niveau van bachelor en die deze overtreffen en/of verdiepen, alsmede een basis of een kans bieden om een originele bijdrage te leveren aan het ontwikkelen en/of toepassen van ideeën, vaak in onderzoeksverband.	1,2,3,4,5,6,7,8.
Toepassen kennis en inzicht	Is in staat om kennis en inzicht en probleemoplossende vermogens toe te passen in nieuwe of onbekende omstandigheden binnen een bredere (of multidisciplinaire) context die gerelateerd is aan het vakgebied; is in staat om kennis te integreren en met complexe materie om te gaan.	4,5,6,7,8,9,10,11.
Oordeelsvorming	Is in staat om oordelen te formuleren op grond van onvolledige of beperkte informatie en daarbij rekening te houden met sociaal-maatschappelijke en ethische verantwoordelijkheden, die zijn verbonden aan het toepassen van de eigen kennis en oordelen	2,3,6,7,8,9,10,11.
Communicatie	Is in staat om conclusies, alsmede de kennis, motieven en overwegingen die hieraan ten grondslag liggen, duidelijk en ondubbelzinnig over te brengen op een publiek van specialisten of niet-specialisten.	12,13,14,15,16,17.
Leervaardigheden	Bezit de leervaardigheden die hem of haar in staat stellen een vervolgstudie aan te gaan met een grotendeels zelfgestuurd of autonoom karakter.	2,3,4,5,6,7,8,11,14,17.

BIJLAGE 4: OVERZICHT VAN DE PROGRAMMA'S

Bacheloropleiding Notarieel Recht

1e Bachelorjaar Notarieel recht (BN1)

Periode 1 5 sep 2016/ 28 okt 2016		Periode 2 31 okt 2016/ 23 dec 2016		Periode 3 9 jan 2017/ 3 feb 2017		Periode 4 6 feb 2017/ 31 maart 2017		Periode 5 3 april 2017/ 2 juni 2017		Periode 6 5 juni 2017/ 30 juni 2017																																											
36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26											
Inleiding in de rechtswetenschap (6 ec)		Beginselen strafrecht (6 ec)		Onderwijsvrij		Inleiding goederenrecht (3 ec)		Encyclopedie der rechtswetenschap I (academische kern) (6 ec)		Beginselen Europees recht (6 ec)																																											
Beginselen staatsrecht (6 ec)		Inleiding verbintenissenrecht (6 ec)		Onderwijsvrij		Personen- en familie-recht (3 ec)		Bestuursrecht (6 ec)		Rechtsgeschiedenis (academische kern) (6 ec)																																											
								JV (Juridische argumentatie)		JV (Wetenschappelijk schrijven-paper)																																											

2de Bachelorjaar Notarieel recht (BN2)

Periode 1 5 sep 2016/ 28 okt 2016		Periode 2 31 okt 2016/ 23 dec 2016		Periode 3 9 jan 2017/ 3 feb 2017		Periode 4 6 feb 2017/ 31 maart 2017		Periode 5 3 april 2017/ 2 juni 2017		Periode 6 5 juni 2017/ 30 juni 2017																																													
36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26													
Erfrecht I (6 ec)		Erfrecht II (6 ec)		Onderwijsvrij		Burgerlijk proces- en insolventie recht (6 ec)		Vennootschaps- en rechtspersonenrecht (6 ec)		Capita selecta notarieel vermogensrecht (6 ec)																																													
Contractenrecht (6 ec)		Goederenrecht (6 ec)		Onderwijsvrij				Verbreiding goederenrecht A (6 ec)		Bestuursrecht (6 ec)																																													

3de Bachelorjaar Notarieel recht (BN3)

Periode 1 5 sep 2016/ 28 okt 2016		Periode 2 31 okt 2016/ 23 dec 2016		Periode 3 9 jan 2017/ 3 feb 2017		Periode 4 6 feb 2017/ 31 maart 2017		Periode 5 3 april 2017/ 2 juni 2017		Periode 6 5 juni 2017/ 30 juni 2017																																											
36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26											
Belastingrecht I (6 ec)		Belastingrecht II (6 ec)		Onderwijsvrij		Belastingrecht III (3 ec)		Verbreiding goederenrecht B (3 ec)		Encyclopedie der rechtswetenschap II (academische kern) (6 ec)																																											
Ondememingsrecht (6 ec)		Bedrijfs-economie I (6 ec)		Onderwijsvrij		Bedrijfs-economie II (3 ec)		Huwelijksvermogensrecht (9 ec)		Huwelijksvermogensrecht (vervolg)																																											
Pleitoeffening (herkansing) (6 ec)								Pleitoeffening (1e gelegenheid) (6 ec)		Pleitoeffening (vervolg) (6 ec)																																											
										Bachelorscriptie (6 ec)																																											

14 maart 2016

Masteropleiding Notarieel Recht

MASTEROPLEIDING NOTARIEEL RECHT VU 2016-2017

Periode 1 5 sep 2016/ 28 okt 2016		Periode 2 31 okt 2016/ 23 dec 2016		Periode 3 9 jan 2017/ 3 feb 2017		Periode 4 6 feb 2017/ 31 maart 2017		Periode 5 3 april 2017/ 2 juni 2017		Periode 6 5 juni 2017/ 30 juni 2017																																									
36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26									
Grondgebruikrecht (6 ec)		Verenigingen- en stichtingenrecht (6 ec)		Onderwijsvrij		Estate planning (9 ec)		Vervolg Estate planning		Keuzeruimte (6 ec)																																									
Internationaal privaatrecht (Notarieel) (6 ec)		Successiewet (9 ec)		Onderwijsvrij		Vervolg Successiewet		Overdrachts- en omzetbelasting (6 ec)		Masterscriptie (12 ec)																																									

BIJLAGE 5: BEZOEKPROGRAMMA

Woensdag 8 november 2017		
9.30	10.00	Aankomst en welkom
10.00	12.00	Vorbereidend overleg en inzien documenten
12.00	12.30	Gesprek met facultair management
12.30	13.00	Lunch
13.00	14.00	Gesprek met inhoudelijk verantwoordelijken alle opleidingen
14.00	14.45	Gesprek met studenten B Rechtsgeleerdheid
14.45	15.15	Overleg/pauze
15.15	16.00	Gesprek met studenten B en M Notarieel recht
16.00	16.45	Gesprek met docenten B Rechtsgeleerdheid, B en M Notarieel recht
16.45	17.00	Pauze
17.00	17.45	Gesprek met opleidingscommissie Notarieel recht
17.45	18.30	Gesprek met alumni Notarieel recht
Donderdag 9 november 2017		
9.00	10.30	Vorbereidend overleg en inzien documenten; spreekuur (10.00-10.30)
10.30	11.30	Gesprek met studenten M Rechtsgeleerdheid, M Fiscaal recht
11.30	12.00	Gesprek met studenten M International Business Law
12.30	13.00	Gesprek met studenten M Law and Politics of International Security
12.30	13.00	Lunch
13.00	14.00	Gesprek met docenten M Rechtsgeleerdheid, M Fiscaal recht
14.00	14.30	Gesprek met docenten M International Business Law
14.30	15.00	Gesprek met docenten M Law and Politics of International Security
15.00	15.30	Pauze
15.30	16.15	Gesprek met leden van de opleidingscommissies B en M Rechtsgeleerdheid
16.15	17.00	Gesprek met leden van de examencommissie
17.00	17.15	Pauze
17.15	17.45	Gesprek met alumni M Rechtsgeleerdheid en M Fiscaal recht
17.45	18.15	Gesprek met alumni M International Business Law en M Law and Politics of International security
Vrijdag 10 november 2017		
09.00	10.00	Eindgesprek met formeel verantwoordelijken
10.00	10.30	Rondleiding
10.30	12.30	Opstellen voorlopige bevindingen
12.30	13.00	Pauze en lunch
13.00	16.00	Opstellen voorlopige bevindingen
16.00	16.30	Vorbereiden mondelinge rapportage (panel intern)
16.30	17.00	Mondelinge rapportage voorlopige bevindingen

BIJLAGE 6: BESTUDEERDE EINDWERKEN EN DOCUMENTEN

Het panel heeft voorafgaand aan het bezoek 7 eindwerken bestudeerd van afgestudeerden van de bacheloropleiding en 5 van de masteropleiding Notarieel Recht. De studentnummers van de eindwerken zijn bekend bij QANU en kunnen op verzoek worden opgevraagd.

Het panel heeft tijdens het bezoek onder meer de volgende documenten bestudeerd (deels in *hard copy* en deels via de elektronische leeromgeving):

- Studiemateriaal, waaronder toetsopgaven en een representatieve selectie handboeken, van de volgende cursussen in de bacheloropleiding Notarieel Recht:

1. Bestuursrecht
2. Goederenrecht
3. Huwelijksvermogensrecht
4. Erfrecht 1
5. Inleiding in de rechtswetenschap
6. Juridische vaardigheden

- Studiemateriaal, waaronder toetsopgaven en een representatieve selectie handboeken, van de volgende cursussen in de masteropleiding Notarieel Recht:

1. Estate Planning
2. Grondgebruiksrecht

- Jaarverslagen en jaarplan faculteit (2014-2020)
- Jaarverslagen examencommissie en opleidingscommissie (2014-2017)
- Jaarverslagen opleidingen en studieadviseurs (2014-2016)
- Vergaderverslagen examencommissie
- Facultaire Nota toetsbeleid
- Inhoud toetsdossier 10 maart 2017
- Notitie examinerbevoegdheid
- Beleidsplan kwaliteitsbewaking tentamens
- Examencommissie Scriptiecontrole 2017 Steekproef met cijfers
- Examenreglement
- Toetsplannen, toetsmatrijzen, stage- en scriptiehandleidingen alle opleidingen
- Facultaire Nota toetsbeleid 2013 en 2017
- Kader kwaliteitszorg RCH 2016 en 2017
- NSE 2017
- Notitie werkvormen RCH en Not.
- Position Paper Law in Action
- Reglement Faculteit der Rechtsgeleerdheid
- Advies commissie Cornelisse Vaardigheden master RCH
- Notitie ICT in het onderwijs 2016-2017
- Notitie Talentonderwijs 2016
- VU Onderwijsvisie
- Wetenschappelijk juridisch onderwijs december 2012 versie 2.0 RCH en Not
- Notitie Career Office 2.0 en jaarverslag 2016-2017
- informatie en rapport Diversiteitsensitief onderwijs VU
- Analyse resultaten vakevaluaties 2016-2017
- Minorevaluaties
- Programma onderwijsdag (2014-2017)
- Afstudeerders per afstudeerrichting masters (2015-2017)
- Rapport midterm review Fiscaal Recht, februari 2015